

RESEARCH ARTICLE/ARAŞTIRMA MAKALESİ

Silahlı çatışmalara ilişkin bir analiz: Global trendler

An analysis of armed conflicts: Global trends

Hayriye Müjde Selçuk

Dr. Öğr., Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye, e-mail: mujdeselcuk@hotmail.com

Öz

Çalışmanın amacı 1946' dan 2021'e silahlı çatışmaların seyrini global/ bölgesel düzeyde karşılaştırmalı olarak ele almaktır. Her iki tarafında güç kullanımına başvurduğu çatışmaları kategorize eden silahlı çatışmalar kavramı makale de devlet içi devletlerarası ve küresel çatışmalar kapsamında ele alınmıştır. Çalışma çatışmaların nedenlerine ilişkin bir açıklama içermeden global/bölgesel veriler üzerinden bir karşılaştırma ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çatışmalara ait veriler Uppsala Conflict Data Program (UCDP)'in silahlı çatışmalar üzerine oluşturulmuş verilerinin kullanılması ile makalenin yazarı tarafından kategorize edilerek konular itibariyle grafiklere dönüştürülerek yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Silahlı çatışmalar, devletlet içi çatışmalar, devletlerarası çatışmalar, küresel çatışmalar, UCDP

Abstract

The aim of the study is to comparatively consider the course of armed conflicts from 1946 to 2021 at the global/ regional level The concept of Armed conflicts, which categorizes conflicts in which both sides resort to the use of force, is discussed in the article within the scope of intra-state, inter-state and global conflicts. The study aims to make a comparison and evaluation based on global/regional data without including an explanation of the causes of conflicts. The data of these conflicts were categorized by the author of the article using the Uppsala Conflict Data Program (UCDP) data on armed conflicts, and interpreted by turning them into graphs by subject.

Keywords: Armed conflicts, intra-state conflicts, inter-state conflicts, global conflicts, UCDP

Citation/Atf: SELÇUK, H. M. (2024). Silahlı çatışmalara ilişkin bir analiz: Global trendler. *Journal of Awareness*. 9(1): 159-182, <https://doi.org/10.26809/joa.2275>

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Hayriye Müjde Selçuk
E-mail: mujdeselcuk@hotmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atif 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

1. GİRİŞ

Çatışma için birçok farklı tanım kullanılmaktadır. Makale kapsamında çatışma kavramı, en az iki aktörün aynı anda mevcut kıt kaynaklar kümesini elde etmeye çalıştığı sosyal bir durum olarak tanımlanmıştır (Swamström ve Weissman, 2005:7). Silahlı çatışma, çatışma tanımına göre her iki tarafın da güç kullanımına başvurduğu bir çatışmayı gösteren daha dar bir kategori oluşturmaktadır (Wallersteen, 2002:32).

Makalede ele alınan çatışmalar, devlet içi, devletlerarası ve küresel çatışmalardır. Bu çatışmalara ait veriler Uppsala Conflict Data Program (UCDP)'ın silahlı çatışmalar üzerine global verilerinin kullanılması ile hazırlanmıştır. Devlet içi çatışmalarda taraflar, bir devletin hükümeti ve en az bir devlet dışı grubun çatışmaları, devletlerarası çatışmalarda en az iki devletin çatışması, küresel çatışmalarda, bir devletin hükümeti ve en az bir hükümet dışı grubun çatışmasında diğer ülkelerin bir tarafın veya iki tarafın yanında yer almak suretiyle katıldığı çatışmaları ifade etmektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

Makale kapsamında 25-999 ölü sayısı düşük yoğunluklu, en az 1000 ölü sayısı yüksek yoğunluklu çatışmalar olarak sınıflandırılmıştır (UCDP, UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023). Çatışmaya konu anlaşmazlıklar hükümet üzerinde yaşanan anlaşmazlıklar, toprak üzerindeki anlaşmazlıklar ve iki türünde eş zamanlı yer aldığı ikisi başlığı altında üç kategorizasyonda ele alınmıştır (Other UCDP Dataset, 2023). Devletlerarası çatışmalar, tarafların aynı bölgede yer aldığı devlet içi çatışmalardan farklı olarak iki farklı bölgede yer alan devletlerin çatışması ile gerçekleşebilmesi nedeniyle devletlerarası çatışmalarda çatışmanın gerçekleştiği yerin bulunduğu bölge dahilinde ele alınmıştır. Diğer çatışmalardan farklı olarak devletlerarası çatışmalarda çatışmanın yaşandığı en az iki ülke çifti her bir ülke bazında grafiklere taşınmıştır. Örneğin, Irak- Kuveyt devletlerarası çatışması, Irak için 1, Kuveyt için 1 çatışma olarak grafiklerde yer almıştır (UCDP Georeferenced Event Dataset (GED) Global version 21.1-2023).

Çalışmanın amacı 1946' dan 2021'e çatışmaların seyrini global/ bölgesel düzeyde karşılaştırmalı

olarak ele almaktır. Çalışma çatışmaların nedenlerine ilişkin bir açıklama içermeden global/ bölgesel veriler üzerinden bir karşılaştırma ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Makale giriş, çatışmalara ilişkin karşılaştırmalı global trendler, çatışmalara ilişkin ayrıntılı global/bölgesel trendler ve sonuç bölümü olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde makalenin amacı, kapsamı sınırları ve çatışma analizinde kullanılan genel kavramlar ele alınmıştır. Birinci bölümde genel çatışma trendlerine ilişkin dağılımların grafiksel gösterimi yer almaktadır. İkinci bölüm çatışmalara ilişkin global trendlerin bölgesel ayrıntıları ve grafiksel gösteriminden oluşmaktadır (The Corraletes of War Project, 2023).

Makalede kullanılan UCDP verileri, makalenin yazarları tarafından kategorize edilerek konular itibarıyla grafiklere dönüştürülmüştür.

2. ÇATIŞMA TRENDLERİNE GENEL BAKIŞ

2.1. Devletlerarası Çatışmalarda Global Trendler: 1946-2021

UCDP verileri kapsamında düzenlenen Şekil 1'de 1946'dan günümüze devletlerarası çatışmalarda belirgin bir düşüş seyri görünmemektedir. 1960 ile başlayan dönemde devletlerarası çatışmalarda yükselen trend 1967 ve 1987 arası dönemde aradaki iniş çıkışlarla birlikte, diğer yıllara göre en yüksek noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde Devletlerarası çatışmalardaki yükselişin nedeni Soğuk savaş dönemi çatışmaları ve petrol krizine bağlı çatışmalarla ilişkilendirmek mümkün olsa da makalenin konusu çatışmaların nedenlerini ele almak değil, genel trendlerdeki akışın değerlendirmesini yapmaktır.

Devletlerarası çatışmaların en düşük noktaya ulaştığı 1993'den itibaren tekrar bir yükseliş görülmektedir. 2004' de tekrar en düşük düzeye inen devletlerarası çatışmalar, 2021'e kadar artarak 1946-1960 yılları arası devletlerarası savaş düzeyine yükselmiştir. Bu duruma göre 1946'dan günümüze devletlerarası çatışmalarda bir azalma olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. 2021 sonrası süreç bu konuda belirleyici olacaktır.

Herhangi bir bölgesel ve devlet düzeyinde bir ayrıma gitmeden, sadece global trendlerle bir yorum getirmek eksik olmakla birlikte, verilerin 1946-2021 arasındaki seyri, devletlerarası çatışmaların 1946' dan beri düşüş gösterdiği yönündeki söylemleri haksız çıkartır niteliktedir(UCDP, UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

2.2. Devlet İçi Çatışmalarda Global Trendler: 1946-2021

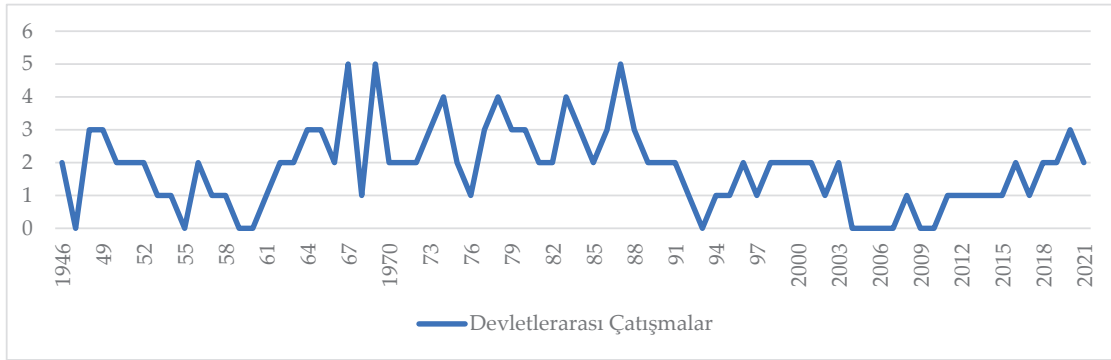
Şekil 2' 1946-2021 arası dönemde Devlet içi çatışmaların seyrini ele almaktadır. Bu verilere göre 1946-1960 yılları arasında devlet içi çatışmalar küçük iniş çıkışlarla nispeten stabil kalmaktadır. Devlet içi çatışmalarında 1960'tan sonra artarak artan bir yükselme görülmektedir

(Bosetti ve Einsiedel,2015:1). 1990-1995 yılları arasında devlet içi çatışmalar en yüksek noktasına ulaşmış ve daha sonra giderek azalan bir seyir izlemekle birlikte 1960 ve öncesi yıllara göre devlet içi çatışmaların sayısı yükselen seyrini korumuştur. 1990 yılı ile başlayan devlet içi çatışma sayılarındaki artış 1991 yılında 49 devlet içi çatışma ile en yüksek noktasına ulaşmıştır(UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

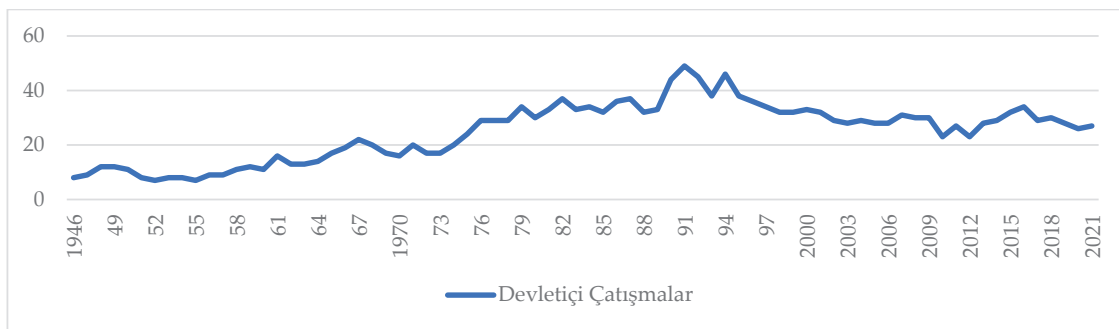
2.3. Küresel Çatışmalarda Global Trendler: 1946-2021

Şekil 3 1946-2021 arası süreçte Küresel çatışmaların seyrini göstermektedir. Küresel çatışmalarda, 1946-2021 yılları arası dönemde devlet içi ve devletlerarası çatışmaların tersine,

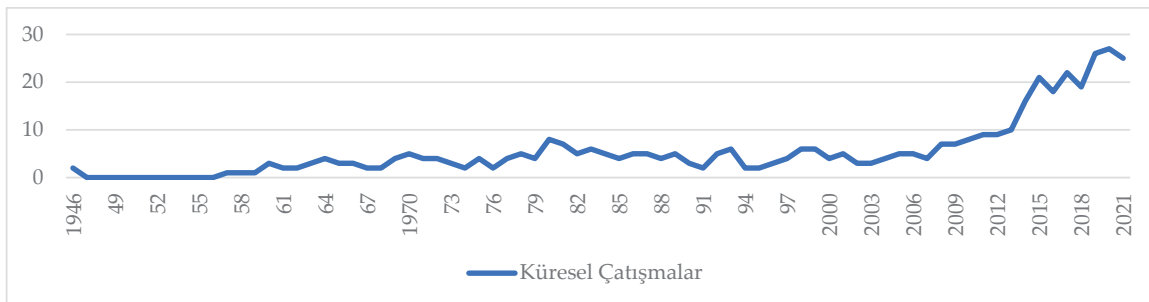
Şekil 1. Devletlerarası Çatışmalarda Global Trendler:1946-2021

Şekil 2. Devlet İçi Çatışmalarda Global Trendler:1946-2021

Şekil 3. Küresel Çatışmalarda Global Trendler:1946-2021

belirgin değişimler görülmektedir. 1946-1960 yılları arasında küresel çatışmalar çok düşük bir düzeyde seyretmiş ve nispeten stabil kalmıştır. 1960 ve sonrası dönemde, devlet içi çatışmalara gitgide daha fazla devlet dahil olmaktadır. 1960-2010 yılları arası dönemde küresel çatışmalar 1960 öncesi döneme göre, daha fazla dış ülke katılımı nedeniyle yükselen bir ivme kazanmıştır. 2010 ve sonrası dönemde önceki dönemlere göre dış katılımdaki belirgin artış nedeniyle küresel çatışmalarda büyük bir yükselme görülmektedir.

Bu durumun varlığı, küresel ve bölgesel açıdan endişe verici görünmekle birlikte, konunun bu makalenin sınırlarını aşan, çatışma çözümü yaklaşımı, çatışmaların bölgesel dağılımı, çatışma nedenleri ve çatışmaya katılan bölgesel ve küresel aktörlerin birlikte ele alınması konuya daha büyük bir açıklık getirir nitelikte olacaktır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

2.4. 1946-2021 Global Trendlerin Karşılaştırılması: Devletiçi Devletlerarası ve Küresel Çatışmalar

Yukarda ele aldığımız devletlerarası, devlet içi ve küresel çatışmaların yıllar içindeki değişimini karşılaştırmalı olarak ele almak, çatışmaların genel seyri hakkında daha fazla bilgi verici olacaktır.

Şekil 4 devlet içi, devletlerarası ve küresel çatışmaların birbirlerine göre seyrini ele almaktadır. Küresel çatışmaların sayısı 2000'li yıllara kadar devletlerarası çatışmalarla birlikte seyrederken, 2000'li yıllar itibariyle bir artış

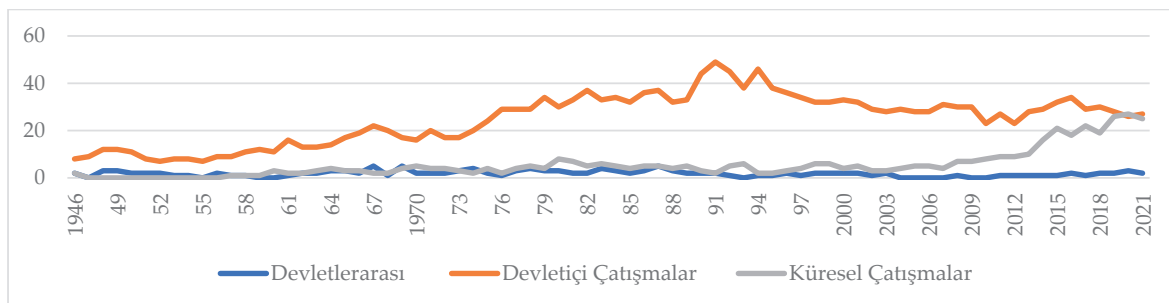
gösterdiği ve 2010 sonrası dönemde artarak artan bir ivme ile devlet içi çatışmaların sayısına eşitlenecek bir düzeye ulaştığı gözlenmektedir.

Çatışmaların birbirine göre karşılaştırmalı tabloda ele alınması, devletlerarası çatışmaların savaşların sayısında bir azalışın olmadığını, buna karşılık küresel çatışmaların sayısında belirgin bir artış olduğunu göstermektedir. Devlet içi çatışmaların sayısındaki 1990 sonrası azalma Soğuk Savaş bitişi ile ilişkilendirilecek bir durum olmakla birlikte, yine de 1990 öncesi duruma göre daha yüksek bir seyir izlediği gözlenmektedir.

Devlet içi çatışmaların son dönemlerde küresel çatışmalarla aynı noktaya erişmesi, düşündürücü olmakla birlikte, devlet içi çatışmaların 1946'dan itibaren hem devletlerarası, hem de küresel çatışmalardan belirgin biçimde yüksek olması, ikinci dünya savaşı sonrası döneme devlet içi çatışmaların damga vurduğunu göstermektedir. Aynı dönüşüm Soğuk savaş sonrası küresel çatışmalar içinde de geçerli olmaktadır (Bosetti ve Einsiedel, 2015:9).

Küresel çatışmaların çatışma çözümüne yardımcı olmak gibi, olumlu işlevlerinin yanında, birçok gözlemci açısından devletlerin iç işlerine karışmak veya çatışmaların uzaması, yönünde olumsuzlukları da bulunması açısından önümüzdeki on yıllık süreç bu konudaki söylemlerin yönüne yeni bir ışık tutacaktır (UCDP, UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

Şekil. 4. Devletlerarası Devlet içi ve Küresel Çatışmalar: 1946-2021 Global Trendlerin Karşılaştırması

2.5. Çatışma Yoğunluk Düzeyi: Yıllara göre Dağılım

Çatışmalar konusunda bir ayrıma gitmeden, 1946-2021 arası tüm çatışmaların yoğunluk düzeyi Şekil 5’de ele alınmıştır. 1946’ dan 1960’ kadar olan dönemde düşük yoğunluklu ve yüksek yoğunluklu çatışmalar birbirine yakın oranlarda seyretmektedir. 1960’ tan sonra düşük yoğunluklu çatışmalar giderek artmaktadır. 1960 öncesi dönemde düşük ve yüksek yoğunluklu çatışmalar arasında belirgin bir fark bulunmaz ve nispeten benzer bir dalgalanma görülmekteyken, sonraki yıllarda çatışmaların yoğunluğu arasındaki ilişki düşük yoğunluklu çatışmaların artışı yönünde bir seyir göstermekte ve sonraki yıllarda bu artış artan bir oranda devam etmektedir. Bu artışın, artan küresel çatışmaların varlığına bağlı olarak dış katılımların çatışmaların yoğunluk düzeyine olan etkisini gösterdiği söylenebilir.

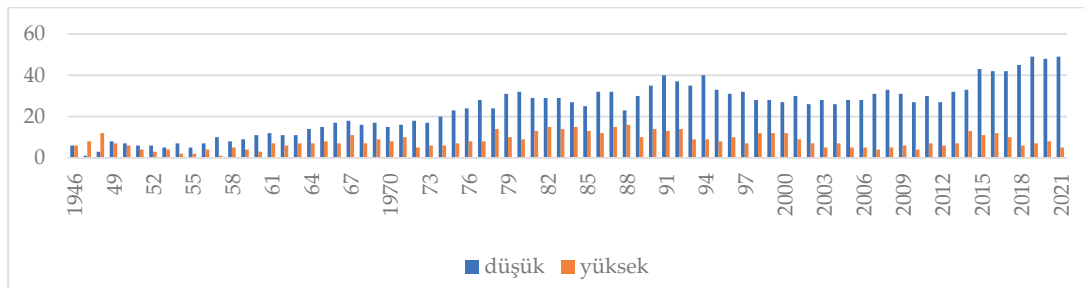
Yüksek yoğunluklu çatışmalar 1946’ dan itibaren benzer bir seyir izlemektedir. 1980-1990 arası dönemde çatışmaların yoğunluğundaki artış uzun süreli ve belirgin olmaktan uzaktır. Düşük yoğunluklu çatışmaların artan trendi, çatışmaların varlığındaki artışa işaret etmekte

birlikte, çatışmaların yıkıcılığında bir değişim olmaması nedeniyle umut verici bir gelişme olmaktan uzaktır.

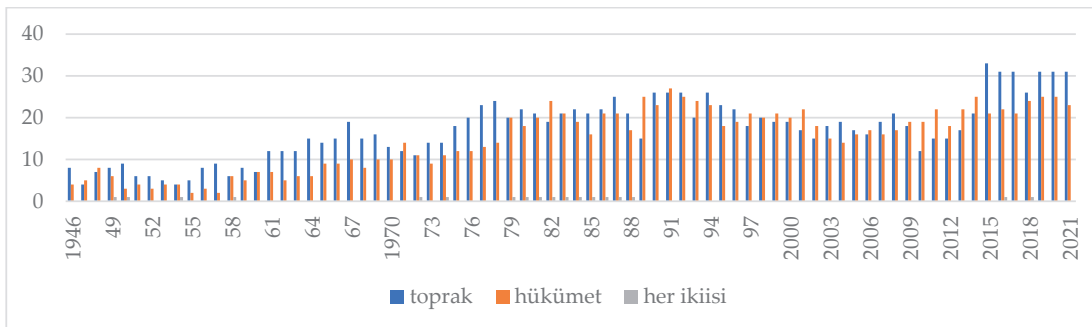
2.6. Uyuşmazlık Türleri: Yıllara göre

Uyuşmazlık türlerine ilişkin dağılımı gösteren aşağıdaki tabloda, 1980 yılına kadar hükümet çatışmalarında artan bir artış olduğunu göstermektedir. Bu dönemde kadar toprak çatışmaları hükümet çatışmalarından daha yüksek bir seyir göstermiştir. 1980 sonrası dönemde hükümet çatışmaları ve toprak çatışmaları başabaş bir gidiş gösterirken, 1978 ve 2014 arası dönemde hükümet ve toprak uyuşmazlıkları birbirine benzer bir dalgalanma göstermektedir. 2016 sonrası dönemde toprak çatışmalarında tekrar bir artış görülmektedir. Bu dönemden sonra toprak çatışmalarında önceki dönemlere göre yükselme görülmektedir, bu durum çatışma sayısındaki artışa bağlı olarak artan bir durum olmakla birlikte, toprak üzerindeki anlaşmazlıkların devlet içi, küresel ve devletlerarası çatışmalarda öne çıkan bir durum olduğu grafikte görülmektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

Şekil 5. Çatışma Yoğunluk Düzeyi: Yıllara göre Dağılım

Şekil 6. Uyuşmazlık Türleri: Yıllara göre Dağılım

3. BÖLGELERE GÖRE ÇATIŞMALAR: 1946- 2021

Bu bölümde küresel, devlet içi ve devletlerarası çatışmaların bölgesel düzeyde ve bölge ülkeleri üzerinden 1946-2021 arası dönemde bir karşılaştırması yapılacaktır. Bölüm B'de ele alınan genel trendlerden farklı olarak bu bölümde bölgesel trendlerin 1946-2021 arası süreçte, ülke bazında, trendleri etkileyen çatışmalar değerlendirilecektir.

3.1. Avrupa Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

3.1.1. Avrupa Devlet içi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Yukarıda ele alınan devlet içi çatışmaların genel seyrine ek olarak Şekil 7, bölgesel olarak Avrupa devlet içi çatışmalarını, yıllar içindeki süreçte ele almaktadır.

1946-2021 arası dönemde 1946-1950 yılları arası Rusya ve Yunanistan' da, 1960-1962 arası Fransa' da devlet içi çatışmalar görülmekle birlikte, Avrupa devlet içi çatışmalarının, 1970-2020 arası dönemde başladığı ve 1989-1995 arası dönemde yoğunluklu olarak yaşandığını göstermektedir.

1946-1950 yılları arası Rusya devlet içi çatışmaları, iki kutuplu düzene geçildiği dönemde yaşanan çatışmalardır, Rusya çatışmalarında ikinci dönem 1990-2021 arası dönemi kapsayan Soğuk Savaş dönemi bitişini takip eden çatışmalar olarak görülmektedir.

Bu duruma bağlı olarak, SSCB bağıntılı ülkeler Gürcistan, Moldova, Azerbaycan çatışmaları 1990-1995 arası dönemde yaşanmıştır. Ukrayna

çatışması bir son dönem çatışması olarak grafikte yerini almıştır.

Yugoslavya'nın dağılmasının ardından kurulan devletlerde yaşanan devlet içi çatışmalar, Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Sırbistan'da 1990-1995 arası Soğuk Savaş dönemi çatışmalarını göstermektedir.

Birleşik Krallık çatışmalarının dağılımı yoğunluklu olarak 1970 ve 1980'li yılları kapsamaktadır. Bu çatışmaların tamamı Kuzey İrlanda çatışmalarından oluşmaktadır.

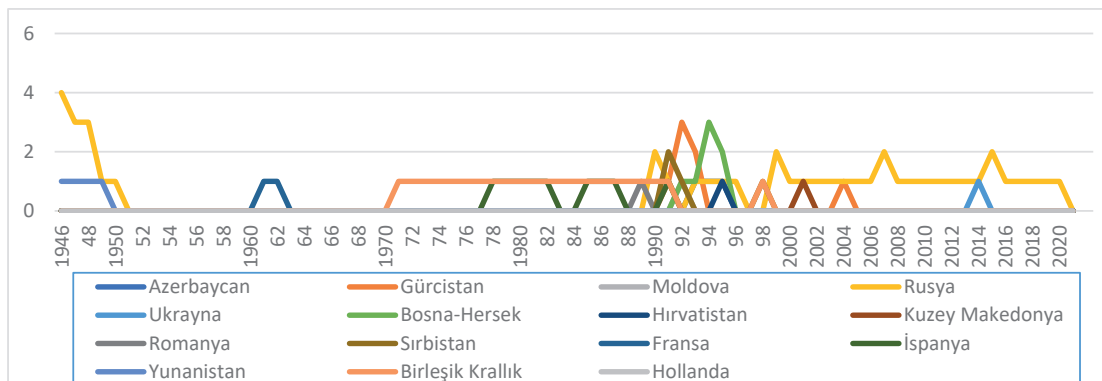
Yunanistan'ın 1946-1950 dönemi arasını kapsayan dönemde yaşanan çatışmalar junta dönemi çatışmaları olarak diğer çatışmalardan farklılık göstermektedir (Bosetti ve Einsiedel, 2015: 3).

İspanya'da yaşanan çatışmalar 1978-1991 yılları arasında dağılım göstermiştir. Çatışmaların tamamını ETA çatışmaları oluşturmaktadır. Fransa'da yaşanan 1961 ve 1962 arası yaşanan çatışmalar Cezayir'in bağımsızlık çatışmaları olarak diğer çatışmalardan farklılaşmaktadır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.1.2. Avrupa Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 8 Avrupa'da yaşanan devletlerarası çatışmaların yaşandığı yılların bir incelemesini yapmaktadır. Çatışma çiftlerini yaşandığı yıllar açısından incelediğimizde, öncelikli olarak Fransa'nın Mısır'a karşı İsrail ve Birleşik Krallık yanında meydana gelen Mısır çatışmaları 1951,52 ve 56 yıllarında yaşanan Süveyş Kanalı krizine bağlı olarak ortaya çıkarken, Fransa

Şekil 7. Avrupa Devlet içi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Thailand çatışması 1946 Kamboçya çatışmasıyla gündeme gelmiştir.

Birleşik Krallık ve Arjantin'in yaşadığı devletlerarası çatışma 1982 Fakland Adaları krizi Arnavutluk ile yaşadığı devletlerarası çatışma 1946 Korfu Kanalı krizi ile gündeme gelmiştir. 2001 Afganistan ve 2003 Irak üzerine yaşanan çatışmalar bir toprak çatışması değil hükümet krizi üzerine yaşanan çatışmalar olmuştur. Afganistan'a karşı Birleşik Krallık ABD yanında yer alırken, Irak karşısında Avustralya ve ABD yanında çatışmalara katılmıştır.

Hollanda Endonezya çatışması 1962 Yeni Gine üzerine yaşanan toprak krizi nedeniyle meydana gelmiştir. Kıbrıs çatışması 1974 Kuzey Kıbrıs'a bağlı olarak yaşanan çatışma olmuştur.

Rusya'nın yaşadığı devletlerarası çatışma iki hükümet çatışması krizi olarak gündeme gelmiş SSCB dönemine ait 1979 Afganistan ve 1956 Macaristan çatışmalarıdır. Ayrıca Çin ve Rusya arasında 1969 Ussuri nehri üzerine bir diğer devletlerarası çatışma yaşanmıştır (Wenger ve Samon,2008:825)).

Sonuç olarak, Avrupa devletlerarası çatışmalarının 12 si 1980 öncesi döneme aitken, 6 çatışma

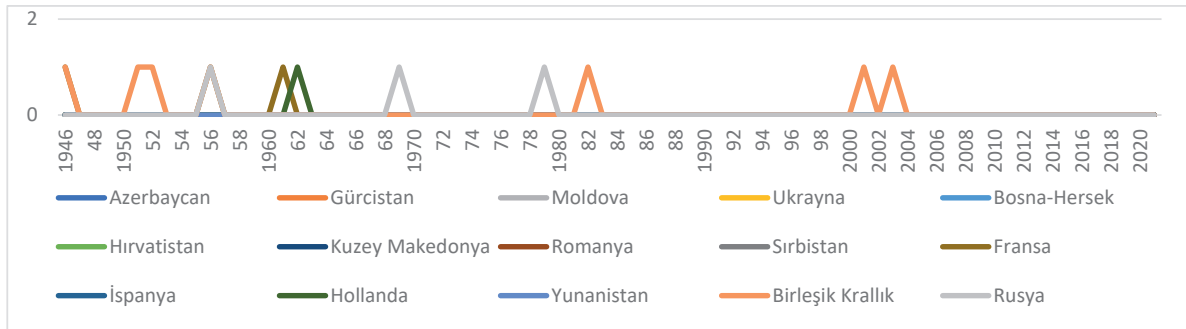
1960 öncesi yaşanmıştır. En yakın tarihli diğer iki çatışma 2001 ve 2003 yılları arasında meydana gelmiştir. Bu durum son dönemlerde Avrupa içinde devletlerarası çatışmalar açısından barışçıl bir dönemin hakim olduğunu göstermektedir. Bu durum bölgede büyük güçler olarak kabul edilen devletlerin diğer bölgelerde yer alan çatışmalara katılma potansiyelini artırırken, çatışma çözümü konusuna olan güvensizliği artırıcı bir unsur olmaktadır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211).

3.1.3. Avrupa Küresel Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

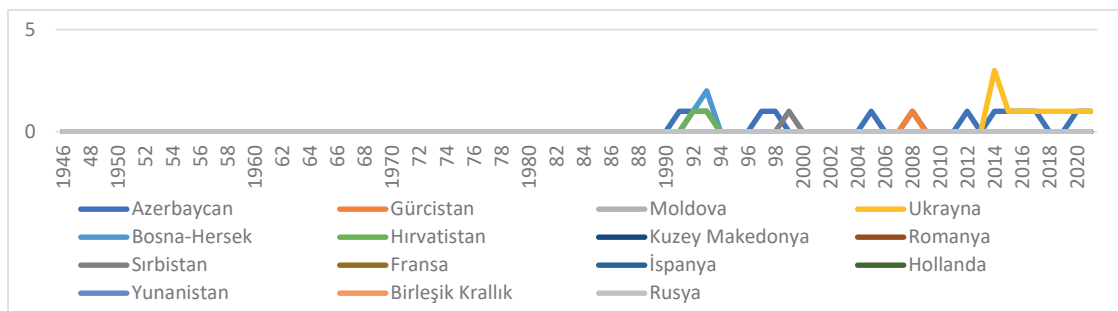
Şekil 9 Avrupa'da yaşanan Küresel krizleri 1946-2021 arası dönem içinde ele almaktadır. Küresel çatışmalar, bir tarafı devlet ve diğer tarafın devlet dışı bir örgüt olduğu devlet içi çatışmalara diğer ülkelerin katılımı ile çok taraflı çatışmalara dönüşmekte ve devlet içi çatışmalardan ayrılmaktadır.

Çatışmalara hangi bölgesel ve/veya küresel aktörlerin katıldığı ve dış ülke katılımlarının, çatışmanın yaşandığı ülke hükümetinin yanında mı yoksa hükümet dışı bir örgütün yanında mı olduğu konusunun bilinmesi, çatışma çözümü ile bağlantılı başka çalışmaların yapılması için

Şekil 8. Avrupa Devletlerarası Çatışması : Yıllara göre Dağılım

Şekil 9. Avrupa Küresel Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

önem taşırken, bu tip katılımların çatışmalara ne kadar yararlı sonuç ortaya koyup koymadığının değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır

Avrupa'da yaşanan 31 küresel çatışmada, 14 çatışma ile Azerbaycan en çok dış katılımın yer aldığı ülke olmuştur. 1991' de başlayan Ermenistan Azerbaycan küresel çatışmalarının tamamında Dağlık Karabağ çatışmaları kapsamında yer almakta ve günümüze kadar uzanmaktadır. 14 çatışmanın tamamında Ermenistan Dağlık Karabağ'ın bağımsızlığı için hükümete direnen gruplara destek vermiştir. 2020 yılında yaşanan tek çatışmada Türkiye Azerbaycan'ın yanında çatışmaya katılmıştır.

10 küresel çatışma ile Ukrayna çatışmaları 2014 yılında başlayarak günümüze kadar uzanmaktadır. Ukrayna'dan bağımsız olmak isteyen Donetsk ve Luhansk bölgeleri üzerine yaşanan bu çatışmaların tamamında Rusya bu bölgelerin Ukrayna'dan ayrışması yönünde Ukrayna karşısında hükümet dışı örgütlere destek vermiştir. Gürcistan'la Güney Osetya kapsamında yaşanan çatışma 2008 yılında yaşanmıştır. Gürcistan'la yaşanan küresel çatışmada Rusya hükümet dışı örgütlere destek sağlamıştır.

Avrupa'da Yugoslavya'nın dağılma süreci sonrası yaşanan küresel çatışmalar Bosna Hersek 1992-1993 yılları arasında, Hırvatistan 1992-1993 yılları arasında, Kosova üzerine yaşanan Sırbistan çatışması 1999 yılları arasında yaşanmıştır. Bosna-Hersek çatışmalarında Sırbistan ve Hırvatistan Sırp ve Hırvat isyancılara destek verirken, Hırvatistan çatışmasında Sırbistan Sırp isyancılara destek vermiştir. Kosova üzerine yaşanan Sırbistan çatışmasında Belçika, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda İtalya, Lüksem-

burg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, İspanya, Türkiye, Birleşik Krallık, ABD, Sırbistan karşısında Kosova'ya destek vermiştir.

Avrupa'da 1946-2021 arası dönemde, küresel çatışmalar 1990 sonrası dönemde görülmeye başlamıştır. 1991' Ermenistan'ın hükümet dışı grupları desteklediği Azerbaycan çatışmaları ile başlayan küresel çatışmalar Rusya'nın 2008' de Gürcistan' da, 2014' de Ukrayna' da hükümet dışı gruplara verdiği destekle artmıştır.

Yugoslavya'nın dağılma süreci içinde yaşanan küresel çatışmalar, 1992-1993 yılları içinde Bosna Hersek ve Hırvatistan çatışmaları 1999' da Sırbistan çatışmaları ile yükselmiştir (*Global Peace Index, 2023: 56*).

Avrupa'da yaşanan küresel çatışmalarda Rusya'nın küresel bir aktör olarak hükümet dışı grupları desteklemesi, Yugoslavya sürecinde yeni ortaya çıkan devletlerin birbiri aleyhinde hükümet dışı grupları desteklemesi, küresel krizlerin karmaşıklığını ortaya koymaktadır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.2. Ortadoğu Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

3.2.1. Ortadoğu Devlet İçi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Aşağıdaki grafikte ele alınan devlet içi çatışmaların yıllara göre dağılımını veren Şekil 10, çatışmaların seyrine ilişkin daha fazla bilgi içermektedir.

Ortadoğu'da İsrail çatışmaları, 1946' da başlayan Filistin çatışmalarına 1990 yılında eklenen Güney Lübnan'ın bağımsızlık çatışmaları ile 2021 yılında da devam etmektedir.

Irak devlet içi çatışmaları 1958'de Şii muhalefeti

Şekil 10. Ortadoğu Devlet İçi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

ve IŞİD destekli hükümet üzerinde güç elde etmek için yaşanan çatışmalara 1961'de Kürdistan bölgesinin bağımsızlığı için yapılan çatışmaların eklenmesi ile 2013 yılına uzayan çatışmalar, Saddam Hüseyin'in devrilerek Kürdistan'ın özerk bir bölge ilan edilmesiyle sona ermiştir.

Türkiye'de Kürdistan bölgesinin bağımsızlığı için 1984' de başlayan devlet içi çatışmalar, hükümet üzerinde güç elde etmek için 1991' de sol örgütler ve 2015'de IŞİD çatışmalarının katılımıyla 2021 yılında da devam etmektedir.

İran çatışmaları 1966'da Kürdistan bölgesi çatışmalarına, 1979'da hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupların katılımı ve 2017' de IŞİD nedeniyle yaşanan çatışmaların eklenmesi ile 2021 yılında da devam etmektedir.

Mısır çatışmaları 1993'de İslam temelli devlet kurmak amaçlı hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupların çatışmalarına, 2015'de IŞİD çatışmalarının eklenmesi ile çatışmalar 2021 yılında da devam etmektedir.

Suriye çatışmaları 1966 yılında hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen çeşitli isyancı grupların çatışmalarına 2012' de başlayan Rojava Kürdistan' ın bağımsızlığı için yaşanan çatışmalar ve 2013' de başlayan IŞİD çatışmalarının eklenmesi ile 2018 yılında sona ermiş görünmektedir (Rustad vd., 2020: 3.)

Lübnan çatışmaları hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupların 1958' de başlayan ve uzunca bir aradan sonra 1975' de tekrar başlayan çatışmalarına 2014'de IŞİD çatışmalarının

eklenmesiyle 2017 yılında yapılan antlaşmalar ve hükümetin zaferi ile sona ermiştir (Bosetti ve Einsiedel, 2015:8).

1946' da başlayan Ortadoğu' da devlet içi çatışmalar 2021' de devam etmektedir. 1946-1978 dönemine kadar aralıklı ve İsrail ve Kuzey Yemen ve Irak çatışmalarının görüldüğü dönem 1978' den sonra artış göstermeye başlamıştır. 2010 ve sonrası dönemde artan devlet içi çatışmalar ile Ortadoğu, Asya ve Afrika' dan sonra en yoğun devlet içi çatışmaların yaşandığı bölme olmuştur (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

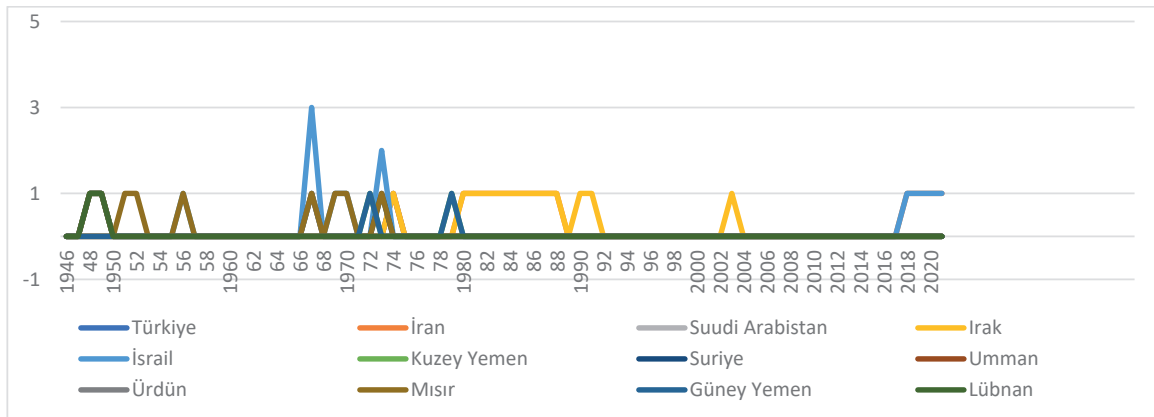
3.2.2. Ortadoğu Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 11 Ortadoğu'da yaşanan devletlerarası çatışmaların yaşandığı yılların bir incelemesini yapmaktadır.

Ortadoğu devletlerarası çatışmalarında, en çok çatışan iki ülke olan İran ve Irak çatışmaları 1974-1988 arası dönemde gerçekleşmiş 10 çatışmadan oluşmaktadır. İran'ın İsrail ile yaşadığı 4 çatışma 2018 -2021 arası dönemde yaşanmıştır.

Irak'ın İsrail'e karşı Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye ile yaşadığı 1948-1949 yılları arasında Filistin çatışmalarıyla bağlantılı 2 çatışma, 1974-1988 dönemini kapsayan Irak -İran çatışmaları ve Irak'ın Kuwait ile yaşadığı 2 çatışma 1990-1991 arası dönemi kapsamaktadır. Bölge dışı çatışma olarak Irak, ABD, Birleşik Krallık ve Avusturalya karşısında yaşanan 2003 yılında 1 çatışma yaşanmıştır.

Şekil 11. Ortadoğu Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Çatışmaların iç içe geçtiği Ortadoğu'da İsrail en çok çatışma yaşayan ülke olarak toplam 14 çatışmada yer almıştır. İsrail'e karşı oluşan 1948-1949 yılları arasında Filistin çatışmalarıyla bağlantılı Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan ve Suriye karşısında 2 çatışma yaşamıştır. 1956 Süveyş bunalımı ile bağlantılı olarak, Mısır'a karşı Birleşik Krallık ve Fransa yanında 1 çatışma, 1967'de Süveyş ve Sina ile bağlantılı Mısır'la 1, Batı Şeria ile bağlantılı Ürdün ile 1, Golan Tepeleriyle bağlantılı Suriye ile 1 çatışma yaşanmıştır. 1969-1970 ve 1973 yılları arası Sina ve Süveyş'le bağlantılı Mısır' da 3, 1973' de Golan tepeleriyle bağlantılı Suriye ile 1, 2018-2021 yılları arasında İran ile 4 çatışma yaşanmıştır.

Mısır, 9 çatışma ile devletlerarası çatışmalarda üçüncü sırada yer almaktadır. İsrail'e karşı Filistin'le bağlantılı 1948-1949 yılları arasında Irak, Ürdün, Lübnan ve Suriye ile 2 çatışma, 1951-1952' de Süveyş ile bağlantılı Birleşik Krallıkla 2 çatışma yaşanmıştır. 1956'da Süveyş ile bağlantılı Fransa, İsrail ve Birleşik Krallığa karşı 1 çatışma, 1967-1973 yılları arasında Mısır, Süveyş ve Sina ile bağlantılı İsrail ile 4 çatışma yaşanmıştır.

Suriye 4 devletlerarası çatışmanın, 2'sini 1948-1949 yılları arasında Filistin'le bağlantılı, İsrail'e karşı Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan ile bir grup olarak yaşamıştır. Golan tepeleriyle bağlantılı diğer iki çatışma 1967 ve 1973' de İsrail ile yaşanmıştır.

Ürdün, İsrail'karşı Filistin ile bağlantılı 1948-1949 yılları arasında Mısır, Irak, Lübnan Suriye yanında 2 çatışmaya, Batı Şeria ile bağlantılı 1967 yılında İsrail ile 1 çatışmaya katılmıştır.

1974 Kuzey Kıbrıs bağlantılı 1 devletlerarası çatışma ile Türkiye Kıbrıs ile karşı karşıya gelirken, 1972-1979'da ortak sınır nedeniyle Kuzey ve Güney Yemen 2 çatışmada karşı karşıya gelmiştir.

Kuveyt, Irak ile 1990-1991 yılları arasında Kuveyt ile bağlantılı 2 çatışma yaşamıştır. Lübnan Filistin ile bağlantılı 1948-1949'da İsrail'e karşı Mısır, Irak, Ürdün, Suriye ile çatışmaya girmiştir.

Yukarıda ayrıntıları verilen Ortadoğu'da yaşanan devletlerarası çatışmalar 1948 yılında başlamış ve 2021 yılına kadar aralıklı olarak devam

etmiştir. 2020-2021'de 2 İran- İsrail çatışmalarında ABD İsrail'in yanında çatışmaya katılmıştır.

1991 Kuveyt -Irak çatışmasında, Arjantin, Avustralya, Bahreyn, Bangladeş, Belçika, Kanada, Çekoslovakya, Danimarka, Mısır, Fransa, Yunanistan, Honduras, İtalya, Fas, Hollanda, Nijer, Norveç, Umman, Pakistan, Portekiz, Katar, Suudi Arabistan, Senegal, Sierra Leone, İspanya, Suriye, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, ABD, Kuveyt'in yanında çatışmaya katılmıştır.

Ortadoğu da devletlerarası çatışmalar Avrupa'dan farklı olarak bölge içi devletlerin çatışma sıklığını ve iç içe geçmiş yapısını göstermektedir. Bu durum devlet içi çatışmalarda diğer ülkelerin çatışmalara katılma potansiyellerini artırırken, bölgeye barışın gelişini zorlaştıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Rustad, 2020: 5).

Ortadoğu'da devletlerarası çatışmalarda bölge dışından katılan aktörler olarak, ABD, Birleşik Krallık, Fransa ve Avusturalya yer almıştır. Bu durum Ortadoğu' da devletlerarası savaşların karmaşıklığını ve bu durumun devlet içi çatışmalara etkisini vurgular niteliktedir (Wenger ve Simon, 2008: 830).

Çatışmaların yıllar içindeki süreci aralıklı olmakla birlikte 1966-1974 arası dönemde İsrail çatışmalarındaki devletlerarası yükseliş öne çıkmaktadır. Ortadoğu' da 32 çatışmanın, 16'sı 1980 öncesi döneme aittir. 2000 li yıllarda ise 5 çatışma meydana gelmiştir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.2.3. Ortadoğu Küresel Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 12 Ortadoğu'da yaşanan Küresel krizleri ele almaktadır. Ortadoğu'da yaşanan 67 küresel çatışmada, 22 çatışma ile Kuzey Yemen en çok dış katılımın yer aldığı ülke olmuştur. 1962-2021 Kuzey Yemen küresel çatışmalarının 1962-1970 tarihleri arasında yaşanan 9 çatışmada Mısır, 2009-2014' de yaşanan 6 çatışmada ABD hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplara karşı Kuzey Yemen'in yanında yer alırken, 2015-2021 arası dönemde yaşanan 7 çatışmada aşağıda yer alan ülkeler, Kuzey Yemen karşısında hükümet dışı gruplara destek vermişlerdir: Bahreyn,

Mısır, Eritre, Ürdün, Kuveyt, Fas, Katar, Suudi Arabistan, Sudan, Birleşik Arap Emirlikleri.

İkinci sırada 2004- 2021 tarihleri arasında yaşanan 16 küresel çatışma ile Irak yer almaktadır. Irak ve hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen hükümet dışı gruplara karşı aşağıda yer alan ülkeler Irak'a destek vermiştir. Arnavutluk, Avusturalya, Azerbaycan, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Bahreyn, Belçika, Birleşik Arap Emirlikleri, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Estonya, Ermenistan, Fransa, Gürcistan, Honduras, Hollanda, İtalya, Kazakistan, Kanada, Latviya, Litvanya, Moldova, Moğolistan, Hollanda, Nikaragua, Kuzey Makedonya, Kazakistan, Norveç, Filipinler, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Suudi Arabistan, Güney Kore, İspanya, Tonga, Ukrayna, Ürdün, Birleşik Krallık, ABD.

Suriye'de 2015-2021 tarihleri arasında yaşanan 14 küresel çatışmanın 7 tanesinde İslam Devleti kurmak isteyen gruplara karşı İran ve Rusya, Suriye hükümeti yanında hükümet dışı gruplara karşı çatışmıştır. Diğer hükümet dışı gruplara karşı yürütülen çatışmalarda da İran ve Rusya Suriye hükümetini desteklerken, 2020 ve 2021' deki iki çatışmada Türkiye hükümet dışı grupları desteklemiştir.

1957- 1975 tarihleri arasında 8 Umman küresel çatışmasının 1957' de Umman toprakları konusunda yaşanan bir toprak çatışmasında Birleşik Krallık Umman hükümetini desteklemiştir. 1969- 1975 tarihleri arası güç elde etmek isteyen hükümet dışı gruplara karşı 7 çatışmada Birleşik Krallık, İran, Ürdün Umman hükümetine destek verirken, Güney Yemen hükümet dışı grupları desteklemiştir.

1983-1990 arası dönemde Lübnan' da yaşanan 4 küresel çatışmada, hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen gruplara karşı 1983' de 1 çatışmada Suriye hükümeti, hükümet dışı grupları desteklerken, Fransa ve ABD Lübnan hükümetini desteklemişlerdir. 1984-1990 arası dönemde yaşanan 3 çatışmada Fransa, ABD ve Suriye, Lübnan hükümetini desteklemiştir.

1946' da İran'ın Kürdistan ve Azerbaycan bölgelerine ait iki toprak çatışmasında, Rusya hükümeti İran karşısında hükümet dışı grupları desteklemiştir.

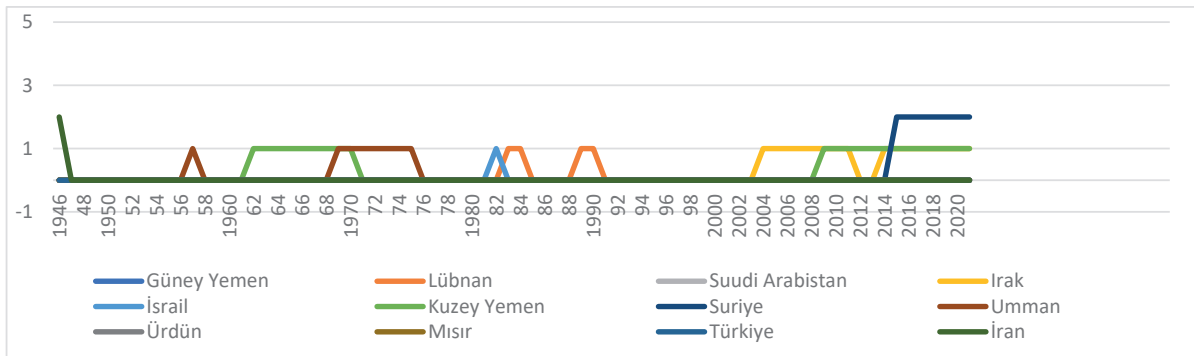
1982' de İsrail' de Filistin toprak çatışması üzerine yaşanan 1 küresel çatışmada Suriye hükümet dışı grupları desteklemiştir.

Şekil 12 Ortadoğu küresel çatışmalara zamansal yönden bir bakış açısı sağlamaktadır. Küresel çatışmaların genel seyrine baktığımızda 1960 öncesi dönemde küresel çatışmalar tek tek ülkelerde ve seyrek olarak olarak görülmektedir, 1990 ve 2000 arası dönemde Ortadoğu' da Küresel çatışma görülmezken, küresel çatışmalar 2014' den sonra artışa geçmiştir. , 2014' den sonra Suriye, Irak ve Kuzey Yemen çatışmalarının etkisiyle Küresel çatışmalarda bir artış görülmektedir.

Ortadoğu' da küresel çatışmalara katılan ülkeler, bölge aktörleri olmanın dışında civar komşulardan oluşmaktadır. Küresel çatışmalara katılan bölgesel aktörler dışında küresel aktörler olarak Kuzey Yemen çatışmalarında ABD, Umman çatışmalarında Birleşik Krallık hükümetin yanında, çatışmalara katılmıştır.

Rusya İran hükümeti karşısında hükümet dışı

Şekil 12. Ortadoğu Küresel Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

grupları desteklerken, Suriye’ de islam devleti kurma çatışmalarında Rusya Suriye hükümetini desteklerken, güç elde etmek isteyen gruplara karşı Suriye hükümeti karşısında hükümet dışı grupları desteklemiştir (Rustad, 2020: 15).

Ortadoğu’ da çok ülke katımlı çatışmalar Irak, Kuzey Yemen ve Umman’ da yaşanmıştır. Irak çatışmalarında Avusturalya, Birleşik Krallık, ABD, ve Fransa gibi büyük güçler dışında diğer kıtalardan ülkelerde Irak hükümeti yanında çatışmalara katılmıştır. Kuzey Yemen çatışmalarında civar ülkeler hükümet dışı grupları desteklerken, ABD ve Mısır hükümeti desteklemiştir, Umman çatışmalarında Birleşik Krallık ve civar ülkeler Umman hükümetini desteklemiştir. Lübnan çatışmalarında Fransa ve ABD hükümeti desteklemiştir (Global Peace Index,2023: 56).

Küresel çatışmalarda Ortadoğu’ da ABD, Rusya gibi küresel aktörlerin hükümet yanında katılımına karşın civar ülkelerin pek çok çatışmada hükümet dışı grupları desteklemesi, bölgede huzur ve istikrarın sağlanmasındaki güçlüğe dikkat çekmekte ve büyük güçlerin küresel çatışmalarda yer alması çatışma çözümüne olan inancı azaltır niteliktedir. Küresel çatışmalar Ortadoğu’ da da diğer bölgelerde olduğu gibi bir artış içinde olduğu söylenebilir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.3. Asya Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

3.3.1. Asya Devlet içi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 13 Asya’da devlet içi çatışmaların seyrine ilişkin bilgi içermektedir. Asya’da Myanmar, en yüksek devlet içi çatışmaların yaşandığı ülke olmuştur. Myanmar’ın 1948 yılında bağımsız olmasından bu yana, ülke içindeki siyasi

istikrarsızlığa bağlı olarak etnik azınlıkların bağımsızlık elde etme ve hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen komünist partiler ve anti faşist gruplar nedeniyle 1948 yılında başlayan çatışmalar 2021 yılına kadar devam etmiştir (The State of Conflict and Violence in Asia,2017:189).

Hindistan çatışmaları birçok etnik kökenin, hindu ve müslüman gruplar gibi dini bölünmeler nedeniyle birçok bölgenin bağımsızlığı için 1948 de başlayan çatışmalar, Hindistan Kominist Partisinin ve Hindistan siyasi sistemine karşı isyan eden diğer grupların yol açtığı hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen aralıklı çatışmalarla 2021’ de devam etmektedir.

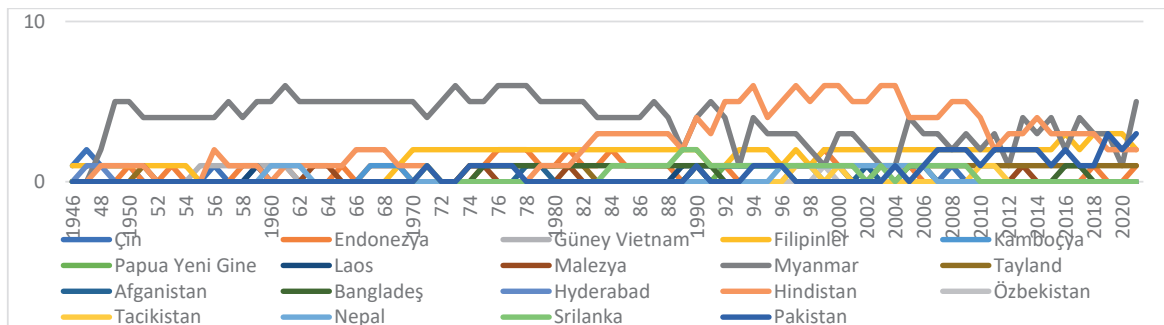
Filipinler çatışmaları Filipinler Komünist Partisi ve bağlı organizasyonları tarafından yürütülen hükümet üzerinde güç elde etmek için 1946’da başlayan çatışmalara Mindano’ nun bağımsız olması için 1970’ de başlayan ve İslam devletinin kurulması için 2016 yılında başlayan çatışmaların eklenmesi ile 2021 yılında da devam etmektedir.

Endonezya devlet içi çatışmaları Batı Papua, Doğu Timor, Aceh’ in bağımsızlığı için 1950’de başlayan çatışmalar hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupların 1953-1961 arası dönemde çatışmalara dahil olması ile 2021 yılında da devam etmektedir.

Pakistan devlet içi çatışmaları Belucistan, Doğu Pakistan ve İslam Devleti oluşturmak isteyen grupların 1971 yılında başlattığı çatışmalar etnik grupların ve bazı askeri kanatların siyasi reformları desteklediği 1990 yılında başlayan çatışmalarla 2021 yılında da devam etmektedir.

Tayland çatışmaları Tayland Komünist Partisinin hükümet üzerinde güç elde etmek için 1951’ de

Şekil 13. Asya Devlet içi Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

başlayan ve 1954’ de tekrar hareketlenen çatışmalara 2003’de Patani bölgesinin bağımsızlığı için yapılan çatışmaların eklenmesiyle, 2021 yılında da devam etmektedir (Reilly,2002: 15).

Srilanka çatışmalarının komünist grupların hükümet üzerinde güç elde etmek için 1971’de başlattığı çatışmalar, 1984 yılında Tamil etnik grubunun azınlık hakları için Tamil Eealam devletinin kuruluşu için yaptığı çatışmalarla birlikte başlamış grupların tüm liderlerinin öldürülmesi üzerine çatışmalar 2009’da bitmiştir (Bosetti ve Einsiedel, 2015:8).

Asya devlet içi çatışmaları 1946’dan 2021’ yılına kadar aralıksız devam etmektedir. 1948’ de başlayan Myanmar çatışmaları 1989 yılına kadar diğer devlet içi çatışmalardan oldukça fazla sayıda çatışmalarla devam etmiştir. 1990 ve 2010 arası dönemde Myanmar çatışmalarında bir azalma görülmektedir, Bu tarihlerde Hindistan çatışmaları Myanmar çatışma sayısına yakın bir düzeyde devam etmiştir. 2014 yılından sonra Asya’ da yaşanan devlet içi sayılarında bir azalma görülmektedir. 2021 tarihinde Myanmar çatışmalarından tekrar bir yükseliş görülmektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.3.2. Asya Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 14 Asya’da yaşanan devletlerarası çatışmalara ilişkin 1946-2021 arası dağılımı göstermektedir

Asya’da 82 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Devletlerarası çatışmaların 76’sı Asya içinde yer alan devletler arasında yaşanan çatışmalardan

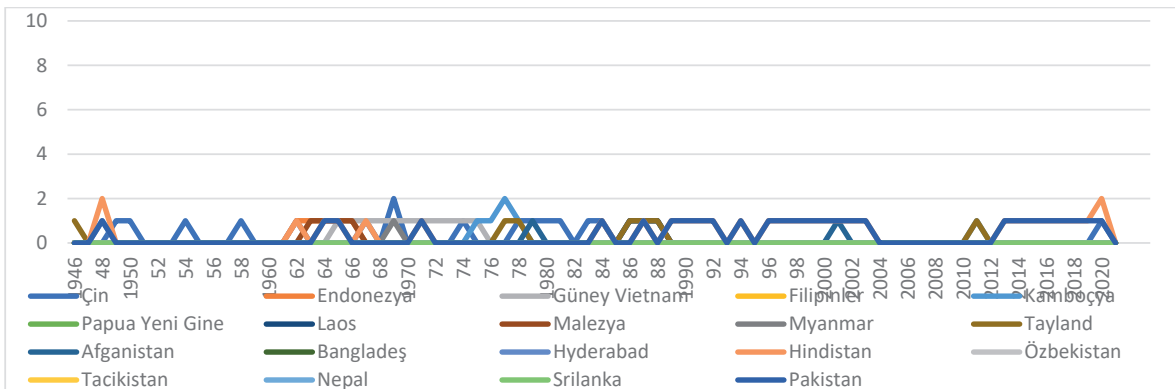
oluşmaktadır. Çatışmaların 6’sı taraflardan biri bir Asya devleti iken diğer taraf başka bir bölgede yer almaktadır. Bu nedenle, devletlerarası çatışmalar her bölge değerlendirilirken, ilgili bölgeye atıfla ele alınmıştır. Asya en yüksek devletlerarası çatışmanın yaşandığı bölgedir (Obermeier ve Rustad, 2017:32).

Asya’da bölge içi devletlerarası çatışmaları ele aldığımızda, en çok çatışan ülke 31 çatışmayla Hindistan en çok devletlerarası çatışmanın yaşandığı ülkedir. 1948’de başlayan Keşmir sorunu nedeniyle Hindistan-Pakistan çatışması yaşanan 27 çatışma ile 2020’ de devam etmektedir, 1948’ de Hindistan-Hyderabad çatışması yaşanmıştır, Aksay-Çin bölgesi nedeniyle 1962’de yaşanan Çin-Hindistan çatışması, 1967 ve 2020’de tekrar yaşanmıştır (*The State of Conflict and Violence in Asia*, 2017:180)

Asya’da 24 çatışma ile Kuzey Vietnam devletlerarası çatışmada ikinci sırada yer almaktadır. 1965’ de başlayan Kuzey Vietnam- Güney Vietnam çatışması 1975’de Güney Vietnam’ın bağımsız olmasıyla sona ermiştir. Çeşitli bölgeler üzerine Çin – Kuzey Vietnam çatışması 1974’ de başlamış 1979’ da sona vermiştir. Kamboçya ile yaşanan sınır çatışması 1975-1977 yılları arasında meydana gelmiştir. Kuzey ve Güney Vietnam çatışmalarında, dış katılımcı ülke olarak Kuzey Kore Kuzey Vietnam’ ın yanında çatışmaya katılırken, Güney Kore, ABD, Avusturalya, Yeni Zelanda, Tayland, Filipinler, Güney Vietnam’ ın yanında çatışmalara katılmıştır.

Çin 19 çatışma ile üçüncü sırada yer almaktadır. Çeşitli bölgeler nedeniyle 1974 başlayan Çin-

Şekil 14. Asya Devletlerarası Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Kuzey Vietnam çatışması 1979'da sona ermiştir. Tayvan boğazı nedeni ile Çin-Taiwan arasında 1950'de başlayan çatışma 1958'de sona ermiştir. Ussun nehri nedeniyle 1969'da Rusya ile 1 çatışma yaşanmıştır. 1969'da ortak sınır nedeniyle Myanmar ile 1 çatışma yaşanmıştır. Aksay Çin bölgesi nedeniyle Hindistan ile 1962,1967 ve 2020'de çatışma meydana gelmiştir. Tayvan Çin çatışmasında ABD dış katılımcı devlet olarak Tayvan'ı desteklemiştir.

Ortak sınır nedeniyle 1986'da başlayan Tayland-Laos çatışması 1988'de sona ermiştir. Ortak sınır nedeniyle Tayland-Kamboçya çatışması 1977-1978 ve 2011'de yaşanmıştır. Kuzey Kamboçya nedeniyle Fransa ile 1946'da bir çatışma yaşanmıştır.

Ortak sınır anlaşmazlıkları nedeniyle 1975-1977 arası dönemde Kamboçya- Kuzey Vietnam, 1977-1978 ve 2011'de ortak sınır çatışmaları nedeniyle Kamboçya- Tayland çatışması yaşanmıştır.

1949-1953 arası dönemde Kore anlaşmazlıkları nedeniyle Kuzey - Güney Kore çatışması yaşanmıştır. Rusya ve Çin dış katılımcı ülkeler olarak Kuzey Kore'nin yanında yer alırken, Avusturalya, Belçika, Kanada, Kolombiya, Etiyopya, Fransa, Yunanistan, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Filipinler, Güney Afrika, Tayland. Türkiye, Birleşik Krallık, ABD , Güney Kore'nin yanında yer almıştır.

1963-1966 yılları arasında Kuzey Borneo anlaşmazlığı nedeniyle Malezya-Endonezya, 1962'de Batı Yeni Gine anlaşmazlığı nedeniyle Endonezya-Hollanda çatışması yaşanmıştır. Malezya Endonezya çatışmalarında Birleşik Krallık dış katılımcı devlet olarak Malezya'yı desteklemiştir.

tir (Wenger ve Mason, 2008: 830).

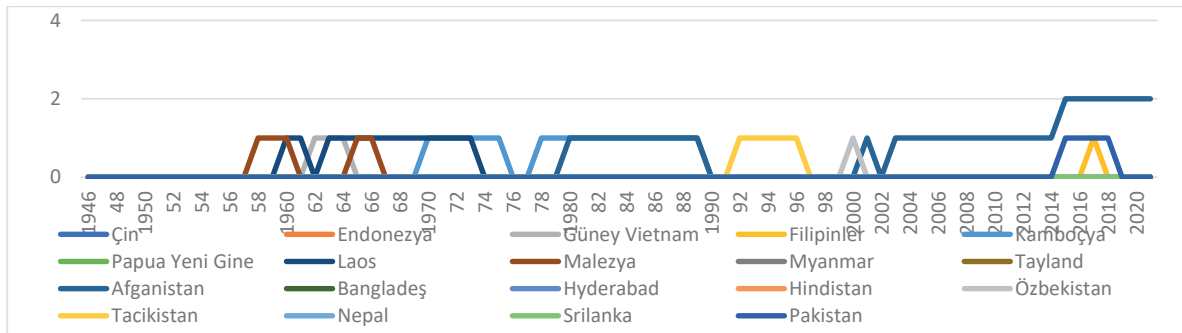
2021'de ortak sınır anlaşmazlığı nedeniyle Kırgızistan -Tacikistan çatışması yaşanmıştır. 1979'da Afganistan -Rusya, 2001'de Afganistan-Amerika ve Birleşik Krallık ile çatışma yaşanmıştır. 2003'de Irak'a karşı Avusturalya, Birleşik Krallık ve ABD ile çatışma yaşanmıştır (Reilly,2002:15).

Asya devletlerarası çatışmaları 2004 ve 2011 yılları arası dönem hariç 1946' dan günümüze kadar devam etmiştir. Hindistan, Çin ve Kamboçya çatışmaları zaman zaman yükselmekle birlikte bölgede dikkat çekici en önemli gelişme, devletlerarası çatışmalara dış katılımcı ülkelerin verdiği destek olmaktadır. Rusya ve Çin Kuzey Kore' ye destek verirken, ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Avusturalya, gibi güçler Güney Kore' ye destek vermektedir. Aynı büyük güçler Güney Vietnam' a destek verirken Kuzey Kore Kuzey Vietnam'a destek vermektedir. Bu durum kuzey-güney siyaseti çerçevesinde bloklaşmaların en önemli örnekleri olmaktadır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.3.3. Asya Küresel Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 15 Asya'da yaşanan Küresel krizleri ele almaktadır. Asya'da yaşanan 87 küresel çatışmada, 37 çatışma ile 1980 – 2021 yılları arası Afganistan en çok dış katılımın yer aldığı ülke olmuştur. Afganistan küresel çatışmalarının 7 tanesinde İslam Devleti kurma amacıyla 2015 yılında çarpışmaya başlayan hükümet dışı gruplara karşı Pakistan, ABD, Afganistan hükümetini desteklemiştir. Diğer 30 çatışmanın 1 tanesinde İran hükümeti hükümet dışı grupları desteklerken, aşağıdaki devletler hükümet üzerinde güç elde etmek için çatışan gruplara

Şekil 15. Asya Küresel Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

karşı Afganistan hükümetini desteklemişlerdir: Avustralya, Arnavutluk, Almanya, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bulgaristan, Birleşik Arap Emirlikleri, Danimarka, Estonya, Ermenistan, Fransa, Finlandiya, İtalya, İzlanda, İrlanda, Hollanda, Hırvatistan, Yeni Zelanda, Yunanistan, Macaristan, Malezya, Norveç, Polonya, Romanya, Birleşik Krallık, ABD, Kanada, Kuzey Makedonya, Karadağ, Çek Cumhuriyeti, Pakistan, Portekiz, Slovakya, İspanya, Rusya, Latviya, Litvanya, Lüksemburg, Slovenya, İsveç, İsviçre, Ürdün, Türkiye, Tonga, Gürcistan, Bosna-Hersek, Singapur, Ukrayna, Moğolistan, Güney Kore, El Salvador, Bahreyn,

1970-1989 yılları arası 18 küresel çatışma ile Kamboçya ikinci sıradadır. 1970-1974 yılları arasında 4 Kamboçya küresel çatışmasında, Güney Vietnam ve ABD, Kamboçya hükümetini desteklerken, Kuzey Vietnam hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen grupları desteklemiştir. 1974-1978 3 Kamboçya küresel çatışmasında, Kuzey Vietnam hükümet dışı grupları desteklemiştir, 1980-1989 10 Kamboçya küresel çatışmasında Kuzey Vietnam Kamboçya hükümetini desteklemiştir, 1979'da 1 Kamboçya çatışmasında Laos ve Kuzey Vietnam hükümeti desteklerken, Kuzey Vietnam aynı zamanda hükümet dışı grupları da desteklemiştir.

1960-1973 yılları arasında Laos yaşanan 13 küresel çatışma ile üçüncü sıradadır. 1963-1973 yılları arası 11 Laos küresel çatışmasında Güney Vietnam ve ABD Laos hükümetinin yanında yer alırken, Kuzey Vietnam hükümet karşıtı grupları desteklemiştir. 1960-1961' de 2 Laos çatışmasında Tayland hükümet tarafında çatışmalara katılmıştır.

Malezya ve Tacikistan'da 5 küresel çatışma yaşanmıştır. 1958-1966'da 5 Malezya küresel çatışmasının Kuzey Borneo bölgesi ile ilgili 1965 ve 1966 yılları arası yaşanan 2 çatışmada Birleşik Krallık Malezya hükümetini desteklemiştir. 1958-1960 yılları arası yaşanan diğer 3 çatışmada Yeni Zelanda, Birleşik Krallık, Avustralya hükümet üstünde güç elde etmek isteyen gruplara karşı Malezya hükümetini desteklemiştir. 1992-1996 yılları arasında 5 Tacikistan çatışmasında Rusya ve Özbekistan hükümet tarafının yanında çatışmalara katılmıştır. 1992'de 1 Tacikistan çatışmasında

Özbekistan aynı zamanda hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen hükümet dışı grupları desteklemiştir.

2015-2018' de Pakistan'da 4 küresel çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmaların tamamında Afganistan Pakistan hükümetini desteklemiştir.

1962-1964' de Güney Vietnam'da 3 küresel çatışma yaşanmıştır. Güney Vietnam toprak çatışmasına bağlı olarak yaşanan çatışmalarda ABD Güney Vietnam hükümeti yanında çatışmalara katılmıştır.

Filipinler ve Özbekistan'da 1 küresel çatışma yaşanmıştır. 2017'de Filipinler Mindano toprak çatışmasında Malezya Filipin hükümetinin yanında çatışmalara katılırken, 2000'de Özbekistan çatışmasında Kırgızistan hükümet dışı gruplara karşı Özbekistan hükümetinin yanında çatışmalara katılmıştır (Reilly,2002:15).

Asya küresel çatışmaları 1958 yılında başlamış ve 2021' de devam eden çatışmalardan oluşmaktadır. 1956-2014 arası dönemde stabil bir süreç izleyen küresel çatışmalar 2015 yılından itibaren Afganistan çatışmalarında yaşanan artışla artan bir sürece girmiştir. Afrika küresel çatışmalarının önemli bir karakteristiği olarak, dış katılımcı olan devletler hükümeti desteklerken, aynı zamanda hükümet dışı gruplara da destek vermektedirler. Özellikle Asya bölgesinde yaşanan bu durum çatışmaların uzamasında ve dış ülke katılımlarına şüphe ile yaklaşılmasında ve bu durumun bir sonucu olarak çatışma çözümüne olan inancın zedelenmesinde önemli rol oynamaktadır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2003).

3.4. Afrika Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

3.4.1. Afrika Devlet içi Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 16 devlet içi çatışmaların seyrine ilişkin daha fazla bilgi içermektedir. 70 etnik nüfusa sahip Etiyopya' da toprak dağıtımına ilişkin hoşnutsuzluklar bir darbe ile devrilen İmparatorluk dönemi sonrası Marksist Leninist bir cuntanın iş başına gelerek diğer oluşumları engellemesi üzerine 1960 yılında başlayan toprak çatışmaları 2021 yılına kadar sürmüştür. Diğer

Marksist grupların hükümet üzerinde güç elde etme çatışmaları toprak çatışmalarına paralel ve aralıklı olarak 1991 yılına kadar devam etmiştir.

Sudan çatışmaları 1963'te Güney Sudan'ın bağımsızlığı için çatışan gruplarla başlamış 2011 yılında Güney Sudan'ın bağımsızlığına kadar hükümet üzerinde güç oluşturma çatışmalarıyla birlikte devam etmiştir. Güney Sudan'ın bağımsızlığının ardından çatışmalar etnik sorunlar ve ekonomik nedenlerle Güney Sudan destekli grupların yanında farklı grupların siyasi gücün merkezileşmesi nedeniyle hükümet gücünü elde etme çatışmaları 2021 yılına kadar devam etmiştir.

Çad, toplumunun etnik ve dini bölünmesine bağlı olarak marjinal grupların hükümet üzerinde güç elde etmesine bağlı çatışmalar 1966 yılında başlamış ve İslam devleti kurmak için yaşanan çatışmaların da 2015 yılında eklenmesiyle çatışmalar 2021 yılına kadar devam etmiştir.

Güney Afrika çatışmaları 1966 yılında Namibia'nın bağımsızlığı için yapılan çatışmalarla başlamış, apartheid rejimine karşı grupların desteklediği hükümet üzerinde güç elde etme çatışmalarıyla 1988 yılına kadar sürmüştür. Namibia 1990 yılında bağımsız olmuştur.

Cezayir devlet içi çatışmaları, ekonomik sorunların artmasına ve bu durumdan destek alan is-

lam devleti kurmak isteyen grupların hükümet üzerinde güç elde etmek istemeleri nedeniyle 1991 yılında başlayan çatışmalar 2020 yılına kadar devam etmiştir.

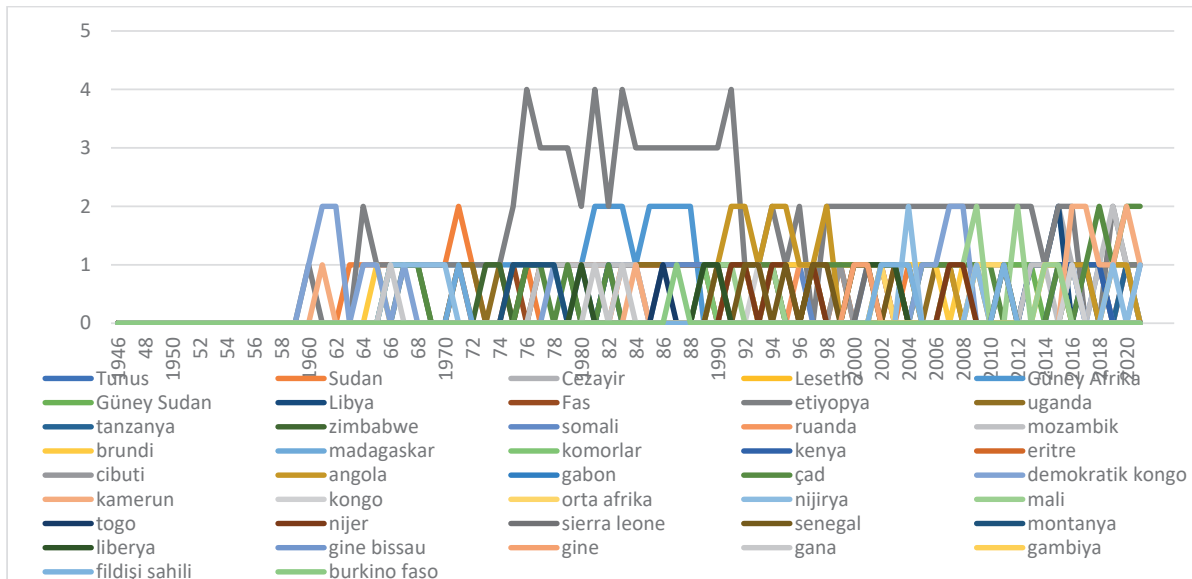
Uganda devlet içi çatışmaları, dini etnik olarak bölünmüş grupların hükümet üzerinde güç elde etmek amacıyla yaptığı hükümet çatışmalarıyla, 1971 yılından başlayarak aralıklı olarak devam etmiş ve Uganda ordusunun taarruzlarıyla 2007 yılında sona ermiştir.

Angola devlet içi çatışmaları, Kabinda'nın bağımsız bir bölge olması için yaşanan çatışmalarla, 1990 yılında başlamış, Marksist temelli devlet kurmak isteyen grupların da çatışmalara katılmasıyla aralıklı olarak 2020 yılında da devam etmiştir.

1962' de Brundi' nin bağımsızlığının ardından Brundi devlet içi çatışmasının tamamı etnik olarak bölünmüş grupların hükümet üzerinde güç elde etmek için yaptığı çatışmalar nedeniyle, 1965 yılında başlamıştır ve çatışmalar 2020 yılında da aktif olmaya devam etmektedir.

Somali devlet içi çatışmaları çok partili siyasi hayatın askeri darbe ile kesilip baskıcı bir rejimin kurulması üzerine yaşanan hoşnutsuzluk yanında İslam devleti kurmak Somaliland'ın bağımsız bölgeler olması için yaşanan çatışmalarla, 1982'den başlayarak aralıklı olarak 2021 yılına kadar devam etmiştir (Gluhbegovic, 2016:20).

Şekil 16. Afrika Devletiçi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Afrika devlet içi çatışmaları Asya'dan sonra en yüksek devlet içi çatışmaların yaşandığı bölge olmuştur. Afrika' da devlet içi çatışmalar 1960 yılında başlamıştır ve 2021 yılında devam etmektedir. 1976-1992 yılları arası yaşanan Etiyopya çatışmaları ile devlet içi çatışmalar en yüksek noktasına ulaşmıştır. Afrika devlet içi çatışmalarda 2015 yılından sonra artan bir yoğunluk yaşanmaktadır (Bosetti ve Einsiedel,2015:5).

Bölgede özellikle Müslüman-Hıristiyan, Arap-Afrikan ve etnik grupların bölünmüşlüklerine bağlı olarak kendi bölgelerinde bağımsızlık kazanmak için yaptığı çatışmalar ön plana çıkmaktadır. İslam devleti kurmak için yapılan çatışmalar Ortadoğu çatışmalarının bir devamı olarak Afrika' da yaşanırken, Apartheid rejimine karşı yapılan çatışmalar Afrika çatışmalarında ön plana çıkmaktadır. Afrika devlet içi çatışmalarında dış katılımcı bir devlet taraf tutmak suretiyle çatışmalara katılmamıştır (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.4.2. Afrika Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 17 Afrika'da yaşanan devletlerarası çatışmalara ilişkin 1946-2021 arası dağılımı göstermektedir

Afrika'da 17 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Devletlerarası çatışmaların 16'sı Afrika içinde yer alan devletler arasında yaşanan çatışmalardan oluşmaktadır. Çatışmalarda taraflardan 1' i Afrika devleti iken diğer taraf başka bir bölgede yer almaktadır. Afrika çatışmaları Asya ve Ortadoğu'dan sonra en yoğun devletlerarası çatışmaların yaşandığı yerdir (Palik, 2022).

Afrika devletlerarası çatışmalarında Etiyopya 8 çatışma ile en çok çatışma yaşanan ülkedir. 1998-1999-2000-2016 yıllarında ortak sınır çatışması nedeniyle 4 Eritre-Etiyopya çatışması, 1964-1977-1978- ve 1980 yıllarında Ogedan bölgesi nedeniyle 4 Etiyopya-Somali çatışması yaşanmıştır. Somali çatışması Etiyopya çatışması içinde ele alınmıştır.

Afrika'da 5 çatışma ile Eritre devletlerarası çatışmada ikinci sırada yer almaktadır. Ortak sınır çatışması nedeniyle 1998, 1999, 2000, 2016' da 4 Eritre - Etiyopya çatışması, ortak sınır anlaşmaz-

lığı nedeniyle 2008' de 1 Eritre- Cibuti çatışması meydana gelmiştir. Cibuti çatışması Eritre çatışması içinde ele alınmıştır.

Çad ve Nijerya 2 çatışma ile üçüncü sırada yer almaktadır. 1983' de Çad gölü nedeniyle Çad- Nijerya arasında 1 çatışma, 1987' de Auzou Şeridi nedeniyle Libya- Çad arasında 1 çatışma meydana gelmiştir. Libya çatışması Çad çatışması içinde ele alınmıştır.

Çad gölü nedeniyle 1983' de 1 Nijerya- Çad çatışması, 1996' da Bakassi bölgesi nedeniyle : Çad -Kamerun arasında 1 çatışma yaşanmıştır. Kamerun çatışması Nijerya çatışması içinde ele alınmıştır.

1963 yılında ortak sınır anlaşmazlığı nedeniyle Cezayir ve Fas arasında 1 çatışma, 1978 yılında Kagera Salient üzerinde yaşanan anlaşmazlık nedeniyle Tanzanya ve Uganda arasında 1 çatışma, 1985' de Agaçer Şeridi nedeniyle Burkino Faso ve Mali arasında 1 çatışma, 2012' de ortak sorun nedeniyle Güney Sudan ve Sudan arasında 1 çatışma, 1961' de Bizerte anlaşmazlığı nedeniyle Tunus ve Fransa arasında 1 çatışma yaşanmıştır (Cilliers ve JSchünemann, 2013:15)

Yukarda ayrıntıları ile ele alınan çatışmalarda, Küba ve Güney Yemen Etiyopya yanında çatışmalara katılmıştır. 1980 Etiyopya – Somali çatışmasında Küba, 1977 Etiyopya- Somali çatışmasında Küba ve Güney Yemen, 1978 Etiyopya-Somali çatışmasında Güney Yemen ve Küba, Etiyopya yanında çatışmaya katılmıştır.

Afrika devletlerarası çatışmasında bölge dışı tek devletlerarası savaş Fransa ve Tunus arasında yaşanan Bizerte (Tunus) ile bağlantılı 1961 çatışmasıdır. Afrika'daki çatışmalarda Asya çatışmaları gibi çoğunluğu bölge içinde kalan ülkeler arasında yaşanan çatışmalardır (Gluhbe-govic, 2016:20).

Afrika devletlerarası çatışmalarda Asya ve Ortadoğu' dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Şekil 17 Afrika' da devletlerarası çatışmalar seyrek ve dağınık bir görünümündedir. Etnik ve dini bölünmüşlük düzeyine bağlı olarak Afrika' da çoğunluğu bağımsızlık için yaşanan toprak çatışmalarından oluşan devlet içi çatışmalar yanında Afrika' da devletlerarası çatışmalar düşük dü-

zeyde kalmıştır. Afrika devletlerarası çatışmalar en yoğun bölge içi çatışmalardan oluşmaktadır. 17 çatışmanın 16' sını bölge devletleri arasında yaşanan çatışmalardır. Bu durum bölge barışının kırılgan yapısına dikkat çekmektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

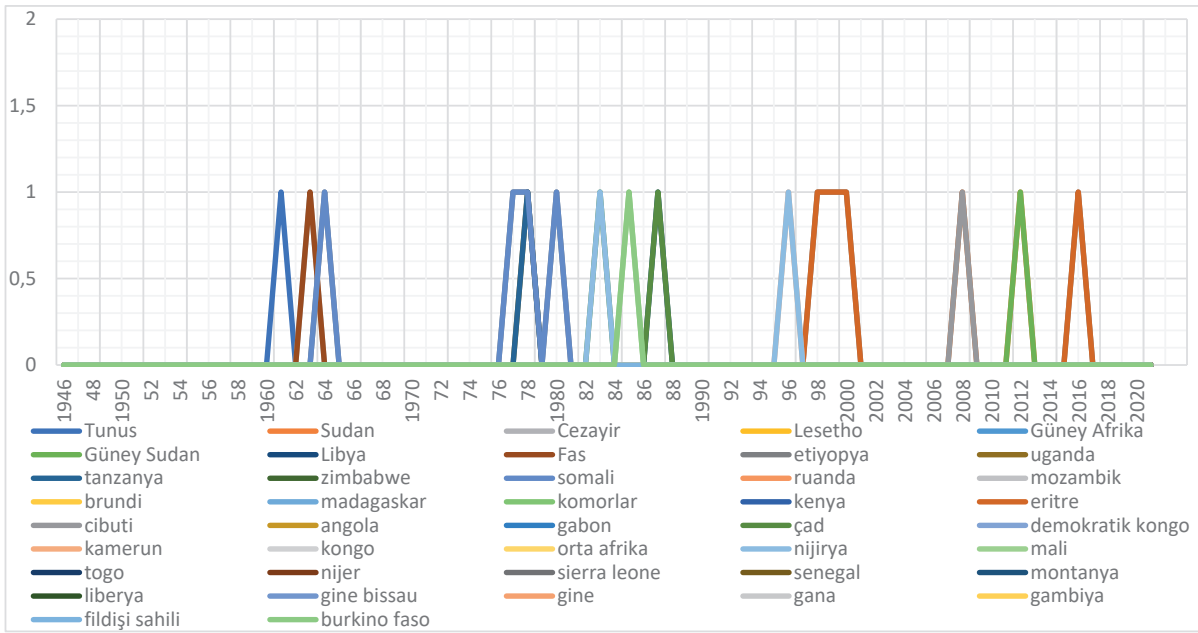
3.4.3. Afrika Küresel Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 18 Afrika'da yaşanan Küresel krizlerin

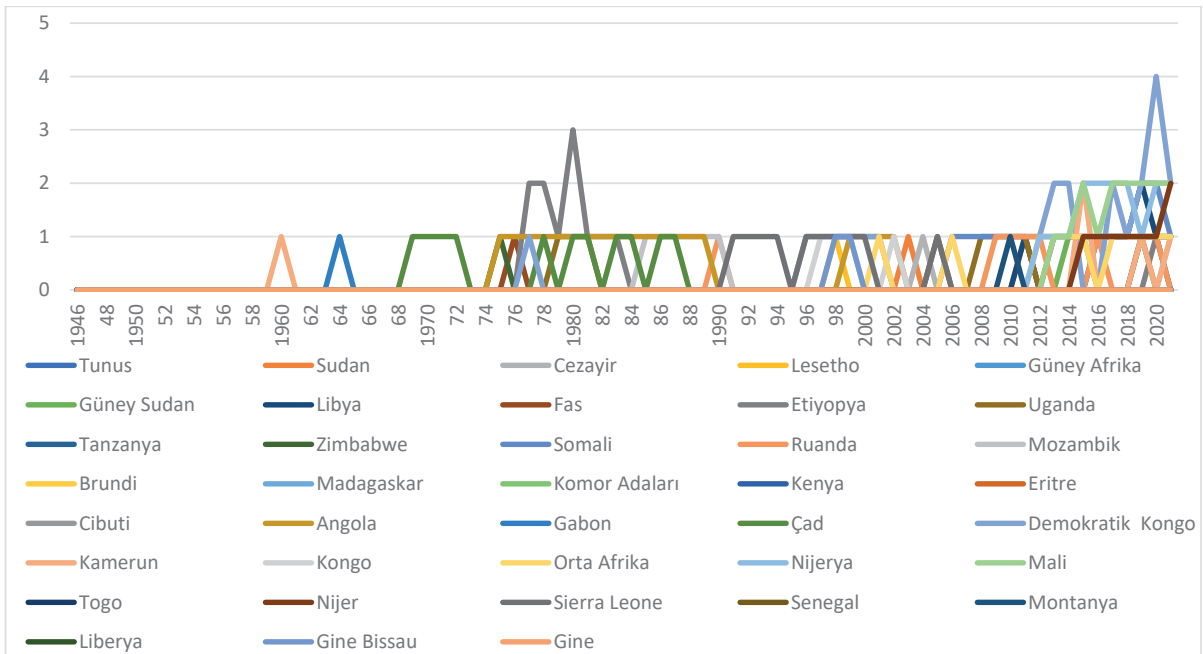
yıllar içinde ülkelere göre dağılımını ele almaktadır. Afrika küresel çatışmaları 1960-2021 yılları arasında yaşanan 216 küresel çatışmadan meydana gelmektedir. Bu çatışmaların yıllara ve ülkelere göre dağılımı aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır (Cilliers Julia Schünemann, 2013:20).

Afrika'da 23 çatışma ile en çok çatışmanın yaşandığı ülke olan Demokratik Kongo çatışmaları 1977 yılında yaşanan tek çatışma dışında 1977 yılında başlayan çatışmalar 2021 yılına kadar

Şekil 17. Afrika Devletlerarası Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 18. Afrika Küresel Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

devam eden 15 hükümet çatışmasına, Katanga, Kongo Krallığı, İslam Devleti kurma ile bağlantılı 8 toprak çatışması 2013 yılında başlamış ve hükümet çatışmalarıyla eş zamanlı devam etmiştir. Bu çatışmalarda Fas, Uganda, Angola, Çad, Namibia, Zimbabve, Malavi, Güney Afrika Tanzanya, Kenya, Nepal. Demokratik Kongo Hükümeti yanında çatışmalara katılırken, Ruanda, Angola, Uganda, hükümet dışı grupları desteklemiştir.

19 çatışma ile Angola ikinci sırada yer almaktadır. 1975-2002 yılları arasında yaşanan tamamı hükümet dışı grupların güç elde etme çatışmalarından oluşan küresel çatışmalarda, Küba ve Namibia hükümeti desteklerken, Demokratik Kongo, Güney Afrika hükümet dışı grupları desteklemiştir.

2006 yılında başlayan Somali 18 çatışması 2 İslam Devleti kurmak amaçlı ve hükümet dışı grupların güç elde etme amacıyla yürüttüğü 16 çatışma ile 2021 yılına kadar devam etmiştir. Etiyopya, Kenya, Burundi, Cibuti, Gana, Nijerya, Sierra Leone, Uganda, ABD, Zambiya, Somali hükümeti yanında yer alırken, Eritre hükümet dışı grupları desteklemiştir.

2012 -2021 yılları arasında yaşanan 16 Nijerya çatışmasında 7 çatışma İslam Devleti kurma amaçlı, diğer çatışmalar güç elde etmek amaçlı çatışmalardır. Hükümet dışı grupları destekleyen bir ülke yoktur, Çad, Nijer, Kamerun hükümeti desteklemiştir.

1979 – 2019 yılları arasında Uganda’ da 15 küresel çatışmasının tamamı güç elde etme çatışmalarıdır. Libya, Tanzanya, Sudan, Demokratik Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan, Malavi, Güney Afrika hükümeti desteklerken, 1 çatışmada Tanzanya hükümet dışı grupları desteklemiştir(Cilliers ve Schünemann,2013:20).

2013 -2021 yılları arasında yaşanan 15 Mali çatışmasının 6’ sı toprak çatışmalarından oluşurken, diğer çatışmalar güç elde etmek amaçlıdır. Aşağıda yer alan ülkeler hükümete destek vermiştir: Avusturya, Avusturalya, Bangladeş, Belçika, Benin, Burkina Faso, Burundi, Butan, Bosna Hersek, Kamboçya, Çad, Çin, Çek Cumhuriyeti, Mısır, Estonya, Ermenistan, Endonezya, El Salvador, Etiyopya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Gambiya, Guatemala,

la, İtalya, Fildişi Sahili, Ürdün, Liberya, Latviya, Litvanya, Lüksemburg, Moritanya, Madagaskar, Macaristan, Meksika, Nepal, Nijer, Nijerya, Norveç, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Sri Lanka, İsveç, İsviçre, İspanya, İrlanda, İran, Tacikistan, Togo, Tunus, Türkiye, Birleşik Krallık, ABD, Kuzey Yemen, Kamerun, Kenya, Kanada, Cibuti, Demokratik Kongo, Kongo, Hollanda, Portekiz, Pakistan, Romanya, Danimarka, Yeni Zelanda, Ukrayna, Zambiya (Palik, 2022).

13 çatışmanın yaşandığı Etiyopya’ da, 1977’ de başlayan 11 toprak çatışması 1983’ e kadar devam etmiştir, 2021 ve 2021’ de bu çatışmalara güç elde etmek isteyen hükümet dışı grupların çatışmaları eklenmiştir. Güney Yemen, Küba, Eritre hükümetin yanında çatışmalara katılırken, bir çatışmada Somali hükümet dışı grupların yanında çatışmaya katılmıştır.

1969-1987 yılları arasında yaşanan 11 Çad çatışmasının tamamı güç çatışmalarından oluşmuştur, Fransa, Libya, Demokratik Kongo hükümetin yanında çatışmalara katılırken, 4 çatışmada Libya hükümet dışı grupları desteklemiştir.

2001-2021 yılları arasında Orta Afrika’da yaşanan 11 çatışmanın, 1’i toprak çatışmasıdır. Çatışmaya katılan taraflar hükümeti desteklemiştir: Bangladeş, Benin, Butan, Bolivya, Brezilya, Burkina Faso, Burundi, Çad, Kamboçya, Kamerun, Kongo, Cibuti, Demokratik Kongo, Mısır, Fransa, Gabon, Gambiya, Gana, Guatemala, Gine, Güney Afrika, Macaristan, Endonezya, Fildişi Sahili, Ürdün, Kenya, Madagaskar, Mali, Moritanya, Moldova, Fas, Nepal, Nijer, Nijerya, Pakistan, Paraguay, Peru, Portekiz, Romanya, Ruanda, Senegal, Sırbistan, Sri Lanka, Tanzanya, Tayland, Togo, Tunus, Türkiye, ABD, Kuzey Vietnam, Kuzey Yemen, Zambiya, İran, İspanya, İsveç.

1991-2000 yılları arasında 10 Sierra Leone çatışmasının tamamı hükümet çatışmasıdır. Gine, Nijerya, Gana, Mali, Birleşik Krallık, hükümetin yanında yer alırken, Gine ve Nijerya 2 çatışmada hükümet dışı grubun yanında yer almıştır.

2015-2021 8 Nijer çatışmasında 7 çatışma İslam Devleti çatışmasıdır, 1 çatışma güç çatışmasıdır. Çad, Nijerya, Fransa, ABD, Burkino Faso, hükümet yanında yer almıştır.

1990-2020 8 Ruanda çatışmasının tamamı güç çatışmasından kaynaklanmıştır. Demokratik Kongo, hükümetin yanında çatışmaya katılmıştır.

2011-2020' de yaşanan 7 Libya çatışmasında 4 çatışma İslam Devleti çatışmasıdır. Zimbabwe, ABD, Türkiye hükümetin yanında yer alırken, Sudan, Birleşik Arap Emirlikleri hükümet dışı grupların yanında yer almıştır (Obermeier, ve Rustad, 2023:20).

1985-2021 arası yıllarda yaşanan 7 Mozambik çatışmasında 1 çatışma İslam Devleti çatışmasıdır. Zimbabwe, Angola, Botsvana, Demokratik Kongo, Lesotho, Malavi, Ruanda, Güney Afrika, Tanzania, Zambiya hükümet yanında çatışmaya katılmıştır.

2018-2021 7 Burkino Faso çatışmasında 3 çatışma İslam Devleti çatışmasıdır. Fransa, Çad, Nijer, Mali, Gana, Fildişi Sahili, Togo hükümetin yanında çatışmaya girmiştir.

1960' da yaşanan ilk çatışma sonrası, 2015' de başlayan 5 Kamerun çatışmasında 3 çatışma İslam Devleti çatışmasıdır, çatışmalar 2021' de devam etmiştir. Fransa, Çad, Nijerya, hükümetin yanında çatışmaya girmiştir.

1997-2002 arası yaşanan 4 Kongo çatışmasının tamamı güç çatışmasıdır. Çatışmalarda Angola ve Çad, hükümetin yanında yer almıştır.

2019-2021 tarihleri arası yaşanan 3 Brundi çatışmasının tamamı güç çatışmasıdır. Demokratik Kongo hükümetin yanında yer almıştır.

2019-2021 arası 3 Kenya çatışmasının tamamı toprak çatışmasıdır. ABD hükümetin yanında yer almıştır.

2003 ve 2011 ' yaşanan 2 Sudan çatışmasının 1'inde Çad hükümetin yanında yer almıştır. 2014 ve 2015' de yaşanan 2 Güney Sudan çatışmasında Uganda hükümetin yanında yer almıştır, 1998 ve 1999 ' da yaşanan 2 Gine Bissau çatışmasında Senegal ve Gine hükümetin yanında yer almıştır.

1981' de yaşanan 1 Gambiya çatışmasında Senegal hükümetin yanında yer almıştır. 2010' da 1 Moritanya çatışmasında Fransa hükümetin yanında yer almıştır. 1964' de yaşanan 1 Gabon çatışmasında Fransa hükümet dışı grubun yanında yer almıştır. 1975' de 1 Zimbabwe çatışmasında

Güney Afrika hükümeti desteklemiştir. 1976' da 1 Fas çatışmasında Cezayir hükümet dışı grubun yanında yer almıştır.

Yukarda Afrika' da yaşanan küresel çatışma tarihleri, katılan bölge ve bölge dışı aktörler ayrı ayrı ele alınmış ve aşağıdaki tabloda görsel olarak gösterilmiştir. Bu çatışmalarda görüldüğü üzere Afrika' da küresel çatışmalara katılan ülkeler, bölgesel ve küresel aktörlerden oluşmaktadır. Bu aktörlerin bir kısmı hükümeti desteklerken, bir kısmı hükümet dışı gruplara destek vermiştir (Gluhbegovic,2016:15).

Küresel çatışmalara bölgesel ülkelerin hükümet yanında yoğun katılımının giderek artması, çatışma çözümüne olan inancı artırır nitelikte olurken, bu katılımların şartları ve ülkelerin iç işine karışma noktasında sınırların doğru çizilmesi konusunda hassasiyetin gerekli olduğunu göstermektedir. Bölge ülkelerin bir kısmının hükümet dışı grupların yanında yer alması, bu durumun hassasiyetine vurgu yapar niteliktedir (*Global Peace Index 2023:56*).

Küresel çatışmaların genel seyrine baktığımızda, 1980 döneminde Etiyopya çatışmalarındaki yoğunlaşma dikkat çekici olmaktadır. Afrika çatışmaları 2012 yılından sonra tekrar yükselişe geçmiş ve 2020 sonrası Mali, Nijerya ve Demokratik Kongo çatışmalarındaki yükselişle Afrika' da küresel çatışmalar yükselişe devam etmektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.5. Amerika Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

3.5.1. Amerika Devlet içi Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 19 Amerika devlet içi çatışmaların seyrine ilişkin bilgi içermektedir. Muhafazakar hükümetlerin liberal hükümetleri dışlaması üzerine sol ideolojiyi kabul eden FARC'ın kurulmasıyla Kolombiya çatışmaları başlamış 1964'den 2021'e kadar diğer sol eğilimli grupların katılımıyla devam etmiştir.

Guatemala çatışmaları, Guatemala devrimi ile 1949'da başlamış muhafazakar hükümetler ve sol örgütlerde direnişe yol açan hükümet üzerinde güç elde etme amaçlı çatışmalar 1995 yılına kadar devam etmiştir. Uzun süren sivil çatışma

sona erdiğinde Guatemala demokratik olarak seçilmiş bir sivil hükümete sahip olmuştur ve bu sistem 21. yüzyılda da iktidarı elinde tutmaya devam etmektedir.

Peru'da toprak mülkiyetinin ve gelirin eşitsiz dağılımına yönelik eleştiriler üzerine 1950'ler ve 1960'ların başlarında kırsal kesimde hükümete karşı artan muhalefete yol açmıştır. İki gerilla grubu 1965'te silahlı mücadeleye başlamıştır. Yaşanan toprak reformu sonrası oluşan hayal kırıklığı üzerine çatışmalar 1982' de diğer sol kanat gruplarının da harekete geçmesiyle tekrar başlamış ve 2010'a kadar çatışmalar devam etmiştir.

El Salvador çatışmaları 1972'deki seçim sahtekarlığının ardından bir grup genç subayın muhafazakar yönetime karşı başarısız bir darbe girişiminde bulunmasıyla yaşanan çatışmalar 1989 Cenevre antlaşmasının bir şemsiye sol grup olan FMLN ile imzalanması ile sona ermiştir.

Nikaragua devlet içi çatışmaları Leninist eğilimli sol grup olan FSLN'nin 1977'de ABD destekli hükümet gücünü elinde tutan ulusal muhafızlara karşı başlattığı çatışmalar 1990 yılında

ABD'nin desteği kesmesi ve barış antlaşmasının imzalanması ile sonuçlanmıştır (Bosetti ve Einsiedel, 2015:9).

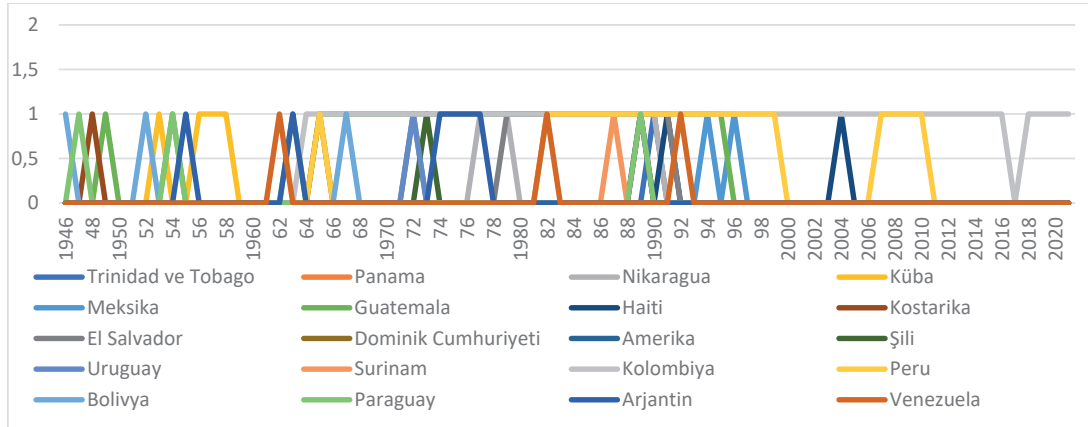
Amerika devlet içi çatışmaları 1946' dan günümüze devam eden çatışmalardır. 2000' den sonra devam eden Kolombiya çatışmalarına rağmen devlet içi çatışmaların genel seyrinde bir azalma görülmektedir (UCDP/PRIIO Armed Conflict Dataset version 211-2023).

3.5.2. Amerika Devletlerarası Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

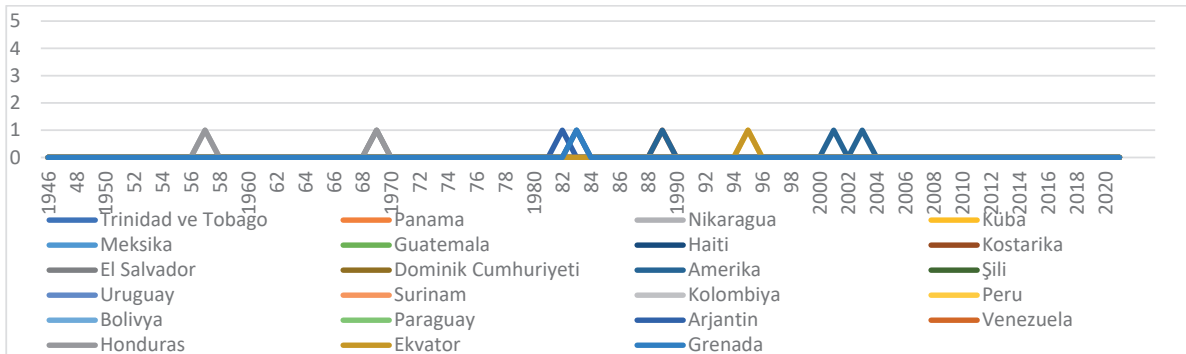
Şekil 20 Amerika'da yaşanan devletlerarası çatışmalara ilişkin 1946-2021 arası dağılımı göstermektedir

Amerika'da 8 devletlerarası çatışma yaşanmıştır. Devletlerarası çatışmaların 5'i Amerika içinde yer alan devletler arasında yaşanan çatışmalardan oluşurken, 3 çatışmada taraflardan biri Amerika devleti iken, diğer tarafı başka bir bölgede yer almaktadır. Amerika çatışmaları en düşük devletlerarası çatışmanın yaşandığı bölge olmaktadır.

Şekil 19. Amerika Devlet içi Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

Şekil 20. Amerika Devletlerarası Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Amerika devletlerarası çatışmalarında 4 çatışma ile ABD en çok devletlerarası çatışmanın yaşandığı ülkedir. ABD; 1983' de Grenada ile 1 çatışma, 1989' da Panama ile 1 çatışma yaşamıştır. 2001' de Afganistan karşısında Birleşik Krallık ile birlikte 1 çatışma, 2003' de Irak karşısında Birleşik Krallık ve Avusturalya ile 1 çatışma meydana gelmiştir.

2 çatışma ile Honduras ikinci sırada yer almaktadır. Ortak sınır nedeniyle meydana gelen Honduras çatışmaları, 1957'de Honduras -Nikaragua arasında, 1969' da aynı nedenle Honduras-El Salvador arasında meydana gelmiştir.

1982' de Arjantin Fakland Adaları nedeniyle Birleşik Krallık ile 1 devletlerarası çatışma yaşamıştır, Ekvator ve Peru arasında sınır oluşturan Kondor Sıradağaları üzerine anlaşmazlık nedeniyle 1995' de Ekvator ve Peru arasında 1 çatışma meydana gelmiştir (Rustad vd, 2020:25)

Amerika' da çatışmalar 1957-2003 yılları arasında gerçekleşen 8 çatışmadan oluşmaktadır. Amerika en düşük devletlerarası çatışmaların yaşandığı bölge olmuştur. Bu çatışmalar 8 devlet arasında gerçekleşmiştir. Amerika' da devletlerarası çatışmalar 2004 yılından sonra görülmemiştir. 2004 yılından önce yaşanan devletlerarası çatışmalar aralıklı yaşanan Honduras, Ekvator, Grenada, Arjantin ve ABD çatışmalardan oluşmaktadır (Wenger ve Mason, 2008:800).

3.5.3. Amerika Küresel Çatışmaları : Yıllara göre Dağılım

Şekil 21 Amerika'da yaşanan Küresel krizleri ele almaktadır. 1961-2019 tarihleri arasında Amerika'da yaşanan 19 küresel çatışmada,

2001-2019 tarihleri arası 18 çatışma ile ABD en çok dış katılımın yer aldığı ülke olmuştur. ABD'nin El-Kaide çatışmaları kapsamında aşağıdaki devletler ABD yanında çatışmalara katılmışlardır: Afganistan, Avusturalya, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, İtalya, Japonya, Ürdün, Litvanya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Pakistan, Polonya, Romanya, İspanya, Türkiye, Birleşik Krallık, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Portekiz, Suudi Arabistan, Slovakya, Hırvatistan, Estonya, Kuveyt, Slovakya.

1961' di 1 Küba küresel çatışmasında, ABD hükümet üzerinde güç elde etmek isteyen hükümet dışı grupları desteklemiştir (Global Peace Index, 2023:56)

Amerika ' da ABD ve Küba' da küresel çatışma yaşanmıştır. Aşağıdaki grafik ABD ve Küba çatışmalarının yıllar içindeki dağılımını göstermektedir (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 211, 2023)

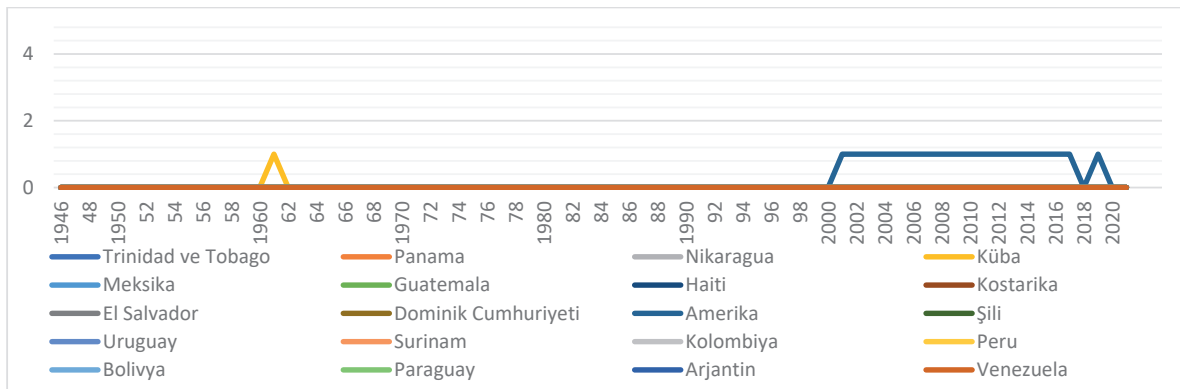
4. SONUÇ

1946-2021 yılları arasında yaşanan silahlı çatışmaların sayısal verilerini ele aldığımız makalede aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır.

1946-2021 yılları arası 1893 devlet içi, 138 devletlerarası, 420 küresel çatışma ile toplam 2451 silahlı çatışma yaşanmıştır. Silahlı çatışmaların bölgelere göre yıllar içindeki dağılımı aşağıdaki gibidir;

Avrupa' da 64 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerden 14' de toplam 107 devlet içi çatışma yaşanmıştır. Avrupa devlet içi çatışmaları, 1946-1952

Şekil 21. Amerika Küresel Çatışmaları: Yıllara göre Dağılım

ve 1960-1962 yılları dışarda bırakılacak olursa, 1970-2021 yılları arasında aralıksız olarak devam etmiştir. Bu dönem içinde 1990-1996 yılları devlet içi çatışmaların en yoğun yaşandığı dönem olmuştur. 2006-2021 dönemi Rusya ve Ukrayna çatışmaları yaşanmıştır.

Avrupa devletler arası çatışmaları çeşitli yıllara yayılmış çatışmalardır. 2000-2004 Birleşik Krallık çatışmasından sonra Avrupa’ da başka bir devletlerarası çatışma yaşanmamıştır. Avrupa’ da küresel çatışmalar aralıklı olmakla birlikte 1990-2021 yılları arasında yaşanmıştır. 2013-2016 yılları arası Ukrayna çatışmaları ile küresel çatışmalar en yüksek noktasına ulaşmıştır.

Ortadoğu’ da 18 ülke bulunmaktadır. Bu devletlerden 11’de toplam 268 devlet içi çatışma yaşanmıştır. Ortadoğu devlet içi çatışmaları 1946 yılında başlayan ve 2021’ e uzanan çatışmalardan oluşmaktadır. 1978-2000 arası dönem ve, 2010-2021 arası dönem Ortadoğu’ da devlet içi çatışmaların en hareketli geçtiği dönem olmuştur. Bu dönemde İran, Irak ve İsrail yoğun çatışmalar yaşamışlardır. .

Ortadoğu devletlerarası çatışmaları 1946 dan günümüze çeşitli aralıklarla yaşanan çatışmalardır. İran – Irak ve İsrail çatışmaların en yoğun yaşandığı ülkeler olmuştur. Ortadoğu küresel çatışmaları aralıklı olarak 1946’ dan günümüze devam eden çatışmalardır. 2014’ de başlayıp günümüze devam eden Suriye ve Kuzey Yemen çatışmaları ile küresel çatışmalar 1946-2021 arası süreçte en yüksek seyrine ulaşmıştır.

Asya’ da 45 ülke bulunmaktadır. Asya’ da 19 ülkede toplam 821 devlet içi çatışma yaşanmıştır. Asya devlet içi çatışmaları 1946’ dan 2021’ e uzanan en yoğun ve sık yaşanan çatışmalardır. Myanmar çatışmaları 1946-1988 arası dönemde diğer bütün devlet içi çatışmalardan çok daha sık ve yoğun yaşanan çatışmalar olmuş, 2020’ den sonra tekrar Myanmar çatışmaları yükselişe geçmiştir. 1990-2010 yılları arasında Hindistan çatışmalarında Myanmar çatışmaları kadar yükseliş yaşanmıştır.

Asya devletlerarası çatışmaları 1946’ dan günümüze aralıklı olarak devam eden çatışmalardır, 1962-1988 dönemi devletlerarası çatışmaların en yoğun yaşandığı dönem olmuştur. 2010 yılından

sonra Hindistan-Pakistan çatışmaları 2020 ‘ de devam etmiştir. Asya küresel çatışmaları 1956’ dan günümüze kadar devam eden çatışmalardır. .2014 yılında Afganistan çatışmaları ile küresel çatışmalar yükselişe geçmiştir.

Afrika’ da 54 ülke bulunmaktadır. Afrika’ da 38 ülkede 526 devlet içi çatışma meydana gelmiştir. Afrika devlet içi çatışmaları 1958 yılında başlayıp 2021 e kadar devam eden çatışmalardır. 1972-1994 arası dönem Etiyopya çatışmaları ile Afrika’ da en sık devlet içi çatışmaların yaşandığı dönem olmuştur,, 2014’ den sonra Afrika çatışmaları bölge ülkelerin çatışmalarının yoğunlaştığı bir dönem olarak günümüze uzanmaktadır.

Afrika devletlerarası çatışmaları 1960’ dan 2018’ kadar aralıklı dönemler itibariyle devam eden çatışmalardır. Etiyopya çeşitli Afrika ülkeleri ile en sık çatışmaların yaşandığı ülke olmuştur. 1974 öncesi aralıklı yaşanan küresel çatışmalar, 1974’ den itibaren günümüze kadar uzanmaktadır. 2014’ den sonra Demokratik Kongo’ da yaşanan çatışmalarla küresel çatışmalar yükselişe geçmiştir.

Kuzey, Güney ve Orta Amerika’ toplam 33 ülke bulunmaktadır. 19 ülkede toplam 171 devlet içi çatışma yaşanmıştır. Amerika devlet içi çatışmaları 1946’ dan günümüze devam etmektedir. 2012 yılından bu güne çatışmalar azalmıştır. 2012’ den 2021’ e Kolombiya devlet içi çatışmaları devam etmektedir. Amerika’ da aralıklı yaşanan devletlerarası çatışmalar 2004 yılından sonra sona ermiştir. Amerika küresel çatışmaları 1960-1962’ de yaşanan Küba çatışması ve 2000-2019 arası dönemde ABD çatışmaları ile yaşanmıştır.

Silahlı çatışmaları bölgelere göre dağıttığımızda, Avrupa’ da 14 devletlerarası, 107 devlet içi, 31 küresel olmak üzere, toplam 152 silahlı çatışma, Ortadoğu’ da 32 devletlerarası, 268 devlet içi, 67 küresel çatışma ile toplam 367 çatışma, Asya’da 82 devletlerarası, 821 devlet içi, 87 küresel çatışma ile toplam 990, Afrika’da 17 devletlerarası, 526 devlet içi , 216 küresel toplam 759 ve Amerika’ da 8 devletlerarası 171 devlet içi, ve 19 küresel olmak üzere toplam, 198 silahlı çatışma yaşanmıştır.

KAYNAKÇA

- BOSETTI, L. & EIENSIEDER, S. v. (2015). Intrastate-based Armed Conflicts: Overview of global and regional trends (1990-2013), *United Nations University Centre for Policy Research*, s.1-9
- CILLIERS, J. & SCHUNEMANN, J. (2013). The future of intrastate conflict in Africa, *ISS Paper 246*, s.1-23
- GLUHBEGOVIC, R. (2016). Types of Conflict in Africa, *Eisa Occasional Paper AP8*, s.1-23
- Global Peace Index 2023. (2003). Institute for Economics & Peace, Sydney, s. 56-63.
- OBERMEIER, M. & RUSTAD, S. A. (2023). Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2022, *Prio Paper2023*, s.1-36
- Other UCDP Dataset*, <https://ucdp.uu.se/downloads/> (Erişim Tarihi 18.04.2020)
- PALIK, J. et all.(2017). Conflict Trends in Africa, 1989–2021, *Prio Paper 2022*
- REILLY, B. (2002). Internal Conflict and Regional Security in Asia and the Pacific, *Pacifica Review*, 14(1), s.1-20
- RUSTAD, S. A. R. et all. (2020). Conflict Trends in the Middle East,1989–2019, *Prio Paper*, s.1-33
- RUSTAD, S. A. et all. (2020). Conflict Trends: A Global Overview, 1946–2019, *Prio Paper*, s.1-37
- SWAMSTROM, N. & WEISSMANN, M. (2005). Conflict, Conflict Prevention and Conflict Management and beyond, *Uppsala University, Concept Paper, The State of Conflict and Violence in Asia*, The Asia Foundation, s.1-189
- The Corraletes of War Project*, <https://correlatesofwar.org/> (Erişim Tarihi 02.2022)
- UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset version 221*, Yearly Datasets covering 1946 – 2021 (Erişim Tarihi 05.2023)
- UCDP Georeferenced Event Dataset (GED) Global version 21.1* (Erişim Tarihi 18.04.2020)
- WALLENSTEEN, P. (2002). “Understanding Conflict Resolution War,” *Peace and the Global System*, *Sage Publications*.
- WENGER, A. & MASON, S.J.A. (2008). The civilianization of armed conflict:trends and implications, *International Review of the Red Cross*, 90(872), s.825-850